

PROGRAM WSPIERANIA UCZNIÓW ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI EDUKACYJNYMI

w Szkole Podstawowej im. Adama Mickiewicza w Pogorzeli

Pod pojęciem ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi trzeba rozumieć zarówno dzieci, które posiadają orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, jak i te, które mają trudności w realizacji standardów wymagań programowych, wynikające ze specyfiki ich funkcjonowania poznawczo-percepcyjnego (niższe niż przeciętne możliwości intelektualne, a także dysleksja, dysgrafia, dysortografia, dyskalkulia), zdrowotnego (dzieci przewlekłe chore) oraz ograniczeń środowiskowych (dzieci imigrantów, dzieci z rodzin niewydolnych wychowawczo).

Uczniowie Ci potrzebują szczególnej uwagi i większego zaangażowania ze strony nauczycieli. Szkoły i placówki wspierające rozwój dzieci powinny gwarantować im perspektywy edukacyjne, tak aby mogły one w pełni wykorzystać swoje możliwości psychofizyczne i osiągnąć wyniki zgodne z ich potencjałem rozwojowym. Trzeba pamiętać, że celem edukacji nie jest wyłącznie trening umiejętności – pisania, czytania, liczenia, posługiwania się narzędziami informatycznymi. Jej istotnym zadaniem jest także rozwijanie kompetencji społecznych, przygotowanie do życia w zróżnicowanym świecie, w zgodzie z zasadami demokracji i poszanowaniu praw człowieka.

Takie rozumienie specjalnych potrzeb edukacyjnych ma na celu wdrożenie i urzeczywistnienie idei wyrównywania szans edukacyjnych oraz wspierania indywidualności wszystkich uczniów. Decydującą rolę w procesie wychowania i kształcenia w szkole odgrywa nauczyciel, który to może najwcześniej rozpoznać trudności czy szczególne zdolności ucznia oraz najskuteczniej udzielać pomocy, ponieważ działa w naturalnych warunkach, w których funkcjonuje dziecko. Jego wpływ na wspieranie rozwoju uczniów jest więc znaczący.

Niezbędne jest uporządkowanie wiedzy nauczycieli na temat specyfiki funkcjonowania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, wypracowanie form i metod pracy pozwalających zindywidualizować wobec nich wymagania, a także procedur udzielania im pomocy psychologiczno-pedagogicznej i możliwości formalnych, jakie stwarza system oświatowy dla wyrównywania szans edukacyjnych.

Sam proces wspierania ucznia w rozwoju, udzielania mu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, jest podobny w przypadku każdego dziecka ze specjalnymi potrzebami, począwszy od rozpoznania do ewaluacji i modyfikacji działań. Natomiast formy i sposoby udzielania pomocy, metody pracy, rodzaje potrzebnych dostosowań będą uzależnione od rodzaju dysfunkcji czy zdolności, funkcjonowania dziecka, etapu edukacyjnego – czyli od indywidualnych potrzeb i możliwości każdego ucznia.

Program wspierania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi zawiera charakterystykę tych uczniów oraz wskazówki do pracy dla nauczycieli. W kodach QR znajdują się linki do stron internetowych z przykładowymi ćwiczeniami dla uczniów z SPE.

Uczniowie z dysfunkcją wzroku (niewidomi i słabowidzacy)

Niepełnosprawność wzrokowa nie oznacza grupy uczniów o jednakowych cechach i takich samych potrzebach. Specyfika funkcjonowania osób z dysfunkcją wzroku zależy będzie od wielu czynników, w tym między innymi od stopnia uszkodzenia narządu wzroku (brak możliwości wzrokowych, ograniczone możliwości wzrokowe w różnym zakresie: ostrości widzenia, pola widzenia, zapotrzebowania na światło, widzenia barw i innych), momentu wystąpienia dysfunkcji wzroku oraz rokowania co do przebiegu schorzenia (postępujące, niepostępujące). Osoby niewidome, czyli takie, które nie widzą od urodzenia lub utraciły wzrok przed piątym rokiem życia i posługują się w poznawaniu rzeczywistości technikami alternatywnymi, bezwzrokowymi, potrzebują, by przestrzeń szkolna dawała im istotne punkty odniesienia w postaci przede wszystkim wskazówek dotykowych i słuchowych, a także poprzez sposób uporządkowania oraz stałość elementów przestrzeni. Osoby słabowidzące, mające określone, choć ograniczone możliwości wzrokowe, będą potrzebowały takiej adaptacji otoczenia szkolnego, by mogły w nim efektywnie funkcjonować, wykorzystując kanał wzrokowy. Dzieci słabowidzące charakteryzuje poważnie obniżona ostrość wzroku lub ograniczenie pola widzenia, zaburzenia akomodacji, światłowstręt, oczopląs, czasami zaburzenie w rozpoznawaniu barw. Oznacza to, że zmysł wzroku utrzymuje u nich dominującą rolę w orientowaniu się w przestrzeni i procesach poznawczych, jednak rola ta jest znacznie słabsza i mniej skuteczna niż u zdrowych rówieśników. U dzieci tych wzrosło znaczenie pozostałych zmysłów, zwłaszcza słuchu i dotyku, które powinny być maksymalnie wykorzystywane dla wyrównania i uzupełniania zdobywanych informacji.

Wskazówki do pracy z uczniem z dysfunkcją wzroku:

- Korzystnym miejscem dla ucznia słabowidzącego jest miejsce przy tablicy, najlepiej na środku. Uczeń zawsze powinien mieć możliwość podejścia do tablicy, gdy nie rozpoznaje pisma ze swojego miejsca.
- Podczas odpisywania z tablicy należy uwzględnić, że uczeń słabowidzący potrzebuje na to więcej czasu, może potrzebować pomocy kolegi czy koleżanki z ławki.
- W miejscu nauki ucznia należy zadbać o dobre oświetlenie. W przypadku gdy oświetlenie sufitowe nie wystarcza, należy zastosować dodatkowe oświetlenie np. lampkę.
- Sala lekcyjna powinna być równomiernie oświetlona, ponieważ u osób z dysfunkcją wzroku znacznie dłużej trwa proces dopasowania do innych warunków oświetleniowych.
- Pisząc na tablicy należy unikać kolorowej kredy. Najlepiej sprawdzi się kreda w kolorze białym lub żółtym. Ważne, aby opatrzyć komentarzem werbalnym to, co zapisujemy na tablicy, tak aby nieczytelne informacje uczniowie mogli również usłyszeć.
- Jeśli to możliwe należy stosować kontrasty, np. jasny obiekt eksponować na ciemnym tle i odwrotnie, lub na tle o jednakowej barwie.

- Szczególnie ważne dla uczniów z dysfunkcją wzroku jest werbalizacja i umożliwienie dotykania przedmiotów. Prowadzący zajęcia powinien słownie objaśniać wszystko to, co robi, by uczeń w pełni mógł uczestniczyć w lekcji. Niewidomemu uczniowi należy udzielać dodatkowych wskazówek co do przedmiotów, zjawisk, które uczniowie widzący uzyskują za pomocą obserwacji.
- Ucznia wyposażonego w pomoce optyczne (okulary, lupy) należy zachęcać do korzystania z nich również na zajęciach lekcyjnych.
- Powiększenie kart pracy i tekstów ułatwia czytanie osobie słabowidzącej. Ciemne pisaki i kontrastowe linie ułatwiają pisanie uczniowi z dysfunkcją wzroku. Jeśli istnieje taka potrzeba, uczeń powinien otrzymywać dany materiał [tekst] odpowiednio powiększony na swoją ławkę – aby nie był wyłączony z tego, co robi reszta uczniów.
- Jeżeli uczeń korzysta z ołówka, to powinien on być miękki, aby móc mocniej i ciemniej pisać.
- Zakrywanie części czytanego przez ucznia słabowidzącego tekstu może ułatwić jego śledzenie, pracę i orientację w tekście
- Pomocne jest stosowanie czarnej podkładki pod strony tekstu, ponieważ tuszuje niedoskonałości druku, a pod książki, ustawionej pod odpowiednim kątem podstawki [ustawienie pod kątem pozwala zachować pozycję siedzącą i daje lepsze oświetlenie].
- Nie należy zwalniać uczniów z dysfunkcją wzroku z obowiązku prowadzenia zeszytu. Zeszyty natomiast mogą mieć różne formy w zależności od indywidualnych potrzeb ucznia. Może na przykład korzystać z zeszytów z pogrubioną liniaturą. Indywidualnie trzeba dobrać odpowiedni przyrząd do pisania. Może nim być cienkopis, flamaster z pogrubioną końcówką.
- Tekst napisany w edytorze tekstu może mieć indywidualną wielkość znaków (rozmiar czcionki), szczególny odstępy i wytłuszczenie.
- Należy pamiętać, że częstsze wysiłanie wzroku jest nieszkodliwe, a nawet go trenuje, jednak wykonywanie tych samych czynności dłuższy czas męczy wzrok. Powinno się wtedy wprowadzić fazy relaksu.
- Ważne jest stosowanie podczas lekcji zmiennych rodzajów zajęć, ćwiczenia angażujące receptory wzrokowe nie powinny trwać dłużej niż 15 – 20 minut.
- Podczas egzaminów i sprawdzianów należy uwzględnić wydłużenie czasu pracy. Ten dodatkowy czas nie zawsze musi być wykorzystany, ale jest ważny przy przedmiotach wymagających zapoznania się z dużą ilością tekstu czy też rysunkami, wykresami, tabelami .
- Podczas patrzenia należy dać uczniowi więcej czasu na zapoznanie się z obiektem, cierpliwie czekać na odpowiedź, wykazać zrozumienie, gdy uczeń wykonuje przy tym ruchy głową, czy całym ciałem, mając na uwadze świadomość tego, iż pozwala to na ustawienie się pod najkorzystniejszym do patrzenia kątem.

- Uczeń słabowidzący czy niewidomy powinien zostać wyposażony w odpowiednie podręczniki, które umożliwią mu samodzielne zdobywanie wiedzy. Podręczniki wydane w wersji brajlowskiej lub drukiem powiększonym są dostępne na stronie internetowej www.ore.edu.pl. Ośrodek Rozwoju Edukacji realizuje zadania zlecone przez Ministerstwo Edukacji Narodowej dotyczące adaptacji podręczników szkolnych i książek pomocniczych przeznaczonych dla uczniów niewidomych i słabowidzących.
- W dobie powszechnej komputeryzacji nie sposób nie wspomnieć o możliwości wykorzystania komputera w pracy z uczniem słabowidzącym lub niewidomym. Istnieją programy mogące powiększyć określone fragmenty tekstu do kilkudziesięciu razy, zamienić kolor obrazu i tła, symulować na ekranie wędrującą lupę oraz udźwiękować to co znajduje się na ekranie monitora.
- W przypadku czytania lektur należy zezwolić uczniom na korzystanie z audiobooków.
- Przy demonstracji map, plansz i tablic z rysunkami, diagramami, schematami i tabelami nauczyciele powinni zwracać uwagę na ich czytelność dla uczniów słabowidzących, a mianowicie, czy są one odpowiedniej wielkości, narysowane odpowiedniej grubości liniami, z odpowiednim kontrastem barwnym i kontrastem w stosunku do tła, a także czy znajdują się w odpowiedniej odległości od nich.
- Aby pomóc uczniowi w orientacji w budynku i pomieszczeniu, można zastosować dodatkowe zmiany w otoczeniu:
 - oznaczyć folią samoprzylepną w kontrastowej barwie [lub fosforyzującą] futryny, okolice klamki, miejsca mogące grozić zderzeniem, brzegi stołu, itp.
 - pierwszy i ostatni stopień schodów pomalować kontrastową barwą lub oznaczyć krawędzie schodów.
- W ocenie dziecka należy brać pod uwagę przede wszystkim jego aktywność, wkład pracy, zainteresowanie przedmiotem, systematyczność i pilność oraz wiadomości i umiejętności.
- Uczeń powinien systematycznie korzystać z treningu widzenia, ćwiczeń usprawniających orientację w przestrzeni, z indywidualnej rewalidacji funkcji zaburzonych i indywidualnego nauczania partii materiału danego przedmiotu, bądź przedmiotów, sprawiających szczególną trudność.

Uczniowie z dysfunkcją słuchu (niesłyszący lub słabosłyszący)

Podobnie jak uczniowie z wadami wzroku uczniowie z wadami słuchu nie są grupą jednorodną. Stopień ubytku słuchu determinuje rodzaj trudności ucznia w nauce. Według Międzynarodowego Biura Audiofonologii wyróżnia się kilka stopni ubytku słuchu:

Dzieci słabo słyszące.

Lekki stopień ubytku słuchu (21- 40 dB) powoduje, że dziecko nie słyszy mowy cichej i szeptu; nie słyszy mowy w hałaśliwym otoczeniu; ma trudności ze śledzeniem toku lekcji, sprawia wrażenie, że ma trudności ze świadomą koncentracją uwagi (zwłaszcza na ostatnich lekcjach); ma problemy w różnicowaniu głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych; ma trudności w analizie i syntezie słów, co może powodować problemy w nauce czytania i pisanie; popełnia błędy przy pisaniu ze słuchu.

Umiarkowany ubytek słuchu (41 -70 dB) powoduje, że dziecko nie słyszy mowy z dalszej odległości; nie korzysta z rozmów prowadzonych w gwałtownym pomieszczeniu; nie słyszy intonacji wypowiedzi; nie rozumie dużej części audycji radiowych i telewizyjnych, nagrań CD; ma mniejszą wiedzę ogólną; nie nadąża za tokiem lekcji; z trudem korzysta z lekcji prowadzonych metodą pogadanki i dyskusji; ma trudności z rozumieniem pytań i poleceń; ma trudności z właściwą interpretacją wypowiedzi nacechowanych emocjonalnie; ma trudności ze zrozumieniem czytanych, dłuższych tekstów; ma trudności z przyswajaniem abstrakcyjnych pojęć i nowych terminów; popełnia błędy w prawidłowym zapisie wyrazów; popełnia błędy gramatyczne i językowe w wypowiedziach pisemnych; odpowiada ustnie i pisemnie w sposób uproszczony; może mieć trudności z nauką języka obcego; ma osłabioną pamięć słuchową.

Dzieci niesłyszące.

Znaczny ubytek słuchu (71 -90 dB) powoduje słaby rozwój mowy w zakresie leksykalnym, gramatycznym i artykulacyjnym; dziecko nie zauważa, nie różnicuje, a w związku z tym nie reaguje adekwatnie na dźwięki z otoczenia; mowę odbiera głównie na drodze wzrokowo-słuchowej; nie korzysta z wypowiedzi innych uczniów w klasie; ma bardzo słabą pamięć słuchową; ma ograniczony zasób wiedzy ogólnej oraz słownictwa biernego i czynnego; ma trudności z prawidłowym formułowaniem wypowiedzi pisemnych – robi dużo błędów językowych; rzadko i niechętnie wypowiada się na lekcji; mówi niewyraźnie, co powoduje, że jego wypowiedzi mogą być niezrozumiałe.

Głęboki ubytek słuchu (91 dB i więcej) powoduje słaby rozwój mowy we wszystkich jej zakresach – leksykalnym, gramatycznym, artykulacyjnym oraz rozumienia mowy; głos dziecka jest głuchy lub piskliwy, zdarza się wymowa nosowa; często zakłócony jest rytm mowy, melodia, akcent i właściwa

intonacja; dziecko odbiera mowę głównie na drodze wzrokowej; ma trudności z komunikowaniem się – często nie jest rozumiane przez otoczenie; ma bardzo ograniczoną wiedzę, bo korzysta tylko z zapisu graficznego i odczytywania mowy z ust; ma tendencje do mechanicznego uczenia się na pamięć bez rozumienia treści, odpowiada na pytania odtwarzając wyuczone fragmenty.

Należy jednak pamiętać, że nie jest to zależność wprost proporcjonalna- im większy niedosłuch tym większe trudności w nauce. Z punktu widzenia osiągnięć szkolnych istotne są przede wszystkim: stopień opanowania języka - im lepiej rozwinięta mowa czynna i bierna, tym lepsze wyniki w nauce, potencjał intelektualny – im wyższy iloraz inteligencji, tym lepsze rokowania co do wyników nauczania, a także czas protezowania słuchu- im wcześniej nastąpiło protezowanie słuchu tym większe szanse na optymalny rozwój mowy.

Upowszechnienie systemu badań przesiewowych słuchu w Polsce umożliwiło bardzo wczesną diagnostykę wad słuchu u dzieci i co z tym się wiąże- wczesne protezowanie słuchu w formie aparatów słuchowych bądź, u z głębokim ubytkiem słuchu, w formie implantów ślimakowych. Dzięki temu dzieci z wadami słuchu uzyskały możliwość wspomagania rozwoju kompetencji słuchowych i mowy już od wczesnego dzieciństwa. To dało im szanse na znaczne zminimalizowanie skutków dysfunkcji słuchowej w funkcjonowaniu percepcyjno-poznawczym oraz społecznym i umożliwiło lepsze przygotowanie do podjęcia edukacji w szkołach ogólnodostępnych.

Wskazówki do pracy z uczniami z dysfunkcją słuchu.

Uczniowie z wadą słuchu wymagają dostosowania warunków organizacji procesu edukacyjnego do ich potrzeb wynikających ze słabszego odbioru bodźców słuchowych oraz nierzadko niższej kompetencji językowej. Dostosowania te dotyczą samej organizacji kształcenia jak i metod oraz form pracy. Aby ułatwić uczniom z wadą słuchu odbiór i rozumienie treści słownych należy zadbać o spełnienie poniższych warunków:

- *Klasa:* ograniczenie pogłosu – zasłony, kotary, zadbanie o spokój i ciszę w klasie, eliminowanie zbędnego hałasu m.in. zamykanie okna przy ruchliwej ulicy, unikanie szeleszczenia kartkami papieru, szurania krzesłami- wskazane krzesła z podkładkami.
- *Miejsce w klasie:* uczeń z wadą słuchu powinien siedzieć w pierwszych ławkach w środkowym rzędzie, najkorzystniej w drugiej- by miał możliwość dobrego obserwowania twarzy nauczyciela (wspomaganie się odczytywaniem mowy z ust) oraz tego, co robią inni uczniowie siedzący przed nim. Jeśli niedosłuch dotyczy jednego ucha, to uczeń powinien być posadzony w rzędach bocznych tak, by ucho, na które słyszy dobrze, było zwrócone w kierunku środka klasy. Wskazane jest, by uczeń niedosłyszający siedział w ławce z uczniem osiągającym dobre wyniki w nauce i który będzie chciał mu pomagać podczas lekcji, np. wskaże ćwiczenie do wykonania, pozwoli przepisać notatkę.

- *Nauczyciel*: przekazując treści słowne, nauczyciel powinien stać w pobliżu ucznia, być zwrócony twarzą w jego stronę - nie powinien chodzić po klasie czy być odwrócony twarzą do tablicy; utrudnia to uczniowi odczytywanie mowy z ust i nie pozwala na pełny odbiór wypowiedzi. Tempo wypowiedzi nauczyciela nie powinno być szybkie (uczniowie z wadą słuchu potrzebują więcej czasu na dekodowanie wypowiedzi).
- *Komunikacja i język*: język wypowiedzi należy dostosować do poziomu umiejętności językowych ucznia. Nauczyciel powinien ocenić, czy polecenia kierowane do całej klasy są właściwie rozumiane przez ucznia słabosłyszącego (w przypadku trudności zapewnić mu dodatkowe wyjaśnienia, sformułować inaczej polecenie), wskazane jest stosowanie wizualnych środków obrazowania treści, np. słowa-klucze zapisane na tablicy odnoszące się do aktualnie omawianych treści lekcji, nauczyciel podczas lekcji powinien często zwracać się do ucznia niesłyszącego, zadawać proste pytania, by zmobilizować go do lepszej koncentracji uwagi i ułatwić mu lepsze zrozumienie tematu, przy odpowiedzi na pytania należy podtrzymywać jego wypowiedź przez dopowiadanie pojedynczych słów, umowne gesty czy mimikę twarzy.
- *Metody i formy pracy*: w pracy edukacyjnej z uczniem z wadą słuchu można wykorzystywać różne metody oraz formy pracy stosowane w metodyce nauczania uczniów prawidłowo słyszących, jednak muszą być one dostosowane do jego indywidualnych potrzeb wynikających z dysfunkcji słuchu oraz trudności językowych.

Nauczyciel pracujący z uczniem z dysfunkcją słuchu musi pamiętać o tym, że uczeń z wadą słuchu nie może jednocześnie notować i słuchać nauczyciela, ponieważ za każdym razem, gdy pochyla głowę nad zeszytem, nie odczytuje mowy z ust, wówczas może nie rozumieć zdań wypowiedzianych przez prowadzącego zajęcia. Ważne, aby wziąć pod uwagę, że słuchanie stanowi dla ucznia większy wysiłek niż dla jego słyszących rówieśników, dlatego szybciej się męczy, a co za tym idzie – szybciej dekoncentruje uwagę. Gdy w czasie wykładu nauczyciel będzie coś zapisywał na tablicy, może się zdarzyć, że uczeń z wadą słuchu mimo iż skorzysta z zapisu, może nie usłyszeć komentarza, który będzie wygłaszany przez odwróconego tyłem do niego nauczyciela.

Aby zmniejszyć ograniczenia wynikające z ubytku słuchu nauczyciel może: zapoznać ucznia przed lekcją z tematyką zajęć, np. poprzez wskazanie odpowiedniego rozdziału w podręczniku, z którym uczeń powinien zapoznać się przed lekcją, wskazanie oraz wyjaśnienie nowych terminów i pojęć czy poprzez przygotowanie dla ucznia notatki zawierającej najważniejsze treści wykładu.

W procesie nauczania należy również uwzględnić obiektywne ograniczenia wynikające z dysfunkcji słuchu i w związku z tym starać się o zapewnienie uczniowi optymalnych warunków do percepcji mowy:

– podczas lekcji nie należy stosować elektronicznych nośników dźwięku: filmów z komputera (bez napisów), nagrań audio,

- stosować materiały ilustrujące treść zadań, poleceń,
- zadania z treścią podzielić na mniejsze części i po kolei je rozwiązywać,
- stosować jak najmniej poleceń słownych,
- przy omawianiu materiału zwracać uwagę na ważne, nowe pojęcia i terminy, aby uczeń mógł je zanotować, a potem zapamiętać we właściwy sposób,
- zanotować w zeszycie zadania do wykonania w domu,
- nowe słownictwo prezentować w formie pisemnej.

Wiedząc, że uczeń z dysfunkcją słuchu wymaga właściwego zindywidualizowanego traktowania w procesie dydaktyczno-wychowawczym pożądanym jest dobry kontakt nauczyciela ze specjalistami, którzy prowadzą z dzieckiem rehabilitację słuchu i mowy oraz kontakt z rodzicami. Tylko dzięki wcześnie i prawidłowo zastosowanym ćwiczeniom i metodom oraz formom pracy na lekcjach możemy uchronić dziecko przed niepowodzeniami edukacyjnymi i zapewnić mu sukcesy w nauce.

Uczniowie z autyzmem i z Zespołem Aspergera

Rozwój osoby o profilu autystycznym wiąże się z odmiennym postrzeganiem, sposobem uczenia się, a w konsekwencji wypracowaniem własnych strategii działania. Potrzeby jednak pozostają podobne dla osób o różnym typie rozwoju.

Cechą zbieżną pojawiającą się przy określaniu zaburzeń autystycznego spektrum jest występowanie problemów w nawiązywaniu i podtrzymywaniu interakcji społecznych, komunikowaniu się – zarówno werbalnym jak i niewerbalnym, oraz wzorcach aktywności i zachowania. Zaburzenia różnią się zarówno w nasileniu i zestawieniu symptomów, czasu ich ujawniania, jak i w zakresie trudności i nieprawidłowości w innych obszarach funkcjonowania oraz zdrowia.

Symptomy ujawniające się w poszczególnych sferach przedstawiają się następująco:

- nieprawidłowości w rozwoju społecznym,
- trudności w zakresie komunikowania się, które dotyczą m.in.: rozumienia funkcji komunikowania się, tworzenia wspólnego pola uwagi, niewerbalnych aspektów komunikacji, braku typowych form komunikowania się na etapie przedwerbalnym (np. wokalizowania, wskazywania), komunikowania potrzeb, rozumienia relacji słuchający-mówiący, organizowania informacji tak,

aby były zrozumiałe dla rozmówcy, dostrzegania i naprawiania błędów komunikacyjnych, komunikowania się w celu dzielenia zainteresowania,

- ograniczone wzorce zachowania, zainteresowań i aktywności, w tym: niechęć do zmian, przywiązanie do stałych schematów, sposobów postępowania, przedmiotów; manieryzmy ruchowe, schematyzm w zabawie, uporczywe, wąskie zainteresowania.

Obecnie w Polsce diagnozowany jest autyzm, autyzm atypowy oraz Zespół Aspergera. Wszystkie jednostki określamy mianem autystycznego spektrum. Różnice każdej postaci autyzmu określają ściśle kryteria diagnostyczne. Cecha wspólną pozostaje natomiast wspomniana wcześniej autystyczna triada zaburzeń.

Trudności, które możemy obserwować w codziennej rzeczywistości szkolnej w zakresie funkcjonowania społecznego to przede wszystkim braki w obszarze rozumienia społecznego rówieśników. Dziecko unika rówieśników, albo jest w kontaktach z nimi bardzo naiwne lub dominujące. Ma problemy z odczytywaniem niewerbalnych komunikatów, w tym gestów, wymownych spojrzeń. Może traktować wypowiedzi innych bardzo dosłownie, nie rozumieć ironii, złośliwości. Niechętnie pracuje w zespole. Dużą trudność nastręcza mu odczytywanie kontekstu społecznego. Nawet niewielka zmiana w planie dnia może wywołać w nim wielki niepokój nieadekwatny z obiektywnego punktu widzenia. W swoim postępowaniu cechuje go rutynowość w działaniu. Wynika to z trudności w zakresie rozumienia reguł społecznych i dostosowanie się do obowiązujących zasad, trudność z przyjęciem perspektywy drugiej osoby oraz dokonaniem adekwatnej oceny sytuacji społecznej.

Funkcjonowanie społeczne nierozzerwalnie wiąże się ze sferą emocjonalną. Osoby ze spektrum autyzmu cechują trudności w zakresie rozumienia emocji własnych i drugiej osoby (w różnym nasileniu), rozumieniu przyczyn tych emocji, a co za tym idzie rozumienia myśli, zamiarów i intencji innych. Nieprawidłowości obejmują ekspresję emocji, zdolność rozpoznawania emocji, dostrzeganie związków między emocjami a zachowaniem, regulację emocji, świadomość przeżywania emocji. Uczeń na przykład może się zachowywać bardziej emocjonalnie, niż by tego wymagała sytuacja, okazywać nieodpowiednie emocje. Jest mu trudno opanować impulsywne myśli lub działania, może być mu trudno rozróżniać emocje, np. smutek od gniewu.

Wskazówki do pracy z uczniem z autyzmem i z zespołem Aspergera.

Pracując z dzieckiem ze spektrum autyzmu potrzebne są dodatkowe działania, żeby mogło przyswajać wiedzę w typowej klasie szkolnej. Rolą nauczyciela jest takie sterowanie procesem edukacji i wychowania, aby zapewnić dziecku optymalne warunki rozwoju i uczenia się. Każde dziecko z autyzmem jest jedyne w swoim rodzaju, ma własną osobowość, odmienne uzdolnienia i możliwości

funkcjonowania. Nie ma jednolitego, wypracowanego systemu umożliwiającego zapewnienie dobrego wsparcia w edukacji uczniom z tym zaburzeniem.

Zwykle dzieci z autyzmem cechuje dobra, lub ponadprzeciętna pamięć mechaniczna oraz uzdolnienia do zadań wymagających umiejętności wzrokowoprzestrzennych. Niektóre z nich mogą przejawiać wybiórcze talenty muzyczne i plastyczne, potrafią wykonywać skomplikowane obliczenia matematyczne, bardzo szybko uczą się czytać. Trudno jest o jakąkolwiek formę współpracy z dzieckiem bez nawiązania z nim kontaktu. Z racji specyfiki zaburzenia bywa on często zakłócony, dlatego też potrzebne są z naszej strony wysiłki zmierzające do uatrakcyjnienia dziecku kontaktu z drugim człowiekiem, by mógł się on kojarzyć z pozytywnymi doświadczeniami i dawał powody, dla których dziecko chciałoby korzystać z naszych propozycji. Osłabiona tendencja do podporządkowania się wymogom otoczenia na rzecz realizowania własnych pomysłów działania to częsta właściwość obserwowana u dzieci z autyzmem.

Sposoby dostosowania wymagań dla uczniów z autyzmem i zespole Aspergera to m.in. :

- podawanie poleceń w prostszej formie, jasnych komunikatów bezpośrednio do ucznia, dzielenie złożonych treści na proste, bardziej zrozumiałe części (im bardziej złożone zadanie, tym większe prawdopodobieństwo, że dziecko zablokuje się i nawet nie rozpocznie jego wykonywania albo zaprzestanie wykonywania w trakcie),
- stosowanie pochwał wobec dziecka,
- wprowadzanie nowych treści i zadań wymaga szczegółowych objaśnień (często bardziej przydatne okazują się instrukcje obrazkowe w porównaniu ze słownymi bądź kombinacja jednych i drugich),
- systematyczne przywoływanie uwagi dziecka i kontaktu wzrokowego (dzieci te mogą koncentrować się na jakiś dźwiękach lub ruchomych obiektach i nie być w stanie odwrócić od nich uwagi),
- wykorzystywanie szczególnych talentów dziecka,
- korzystanie z pomocy nauczyciela wspomagającego lub asystenta nauczyciela przy tłumaczeniu poleceń do zadań, albo tłumaczenia zasad zabawy,
- wydłużenie lub ustalenie określonego czasu pracy,
- przygotowanie ucznia do wszelkich zmian w otoczeniu i rozkładzie dnia,
- utrzymywanie systematycznych kontaktów z rodzicami dziecka,
- zachęcanie do nawiązywania kontaktów z rówieśnikami .

Aby zmaksymalizować ich możliwości uczenia się, niezbędna jest ustanowienie reguł współpracy. Pomocne jest w tym przypadku wprowadzenie stałości do całego życia dziecka i poszczególnych zajęć w ciągu dnia, a także oddziaływania wychowawcze, polegające na konsekwentnym egzekwowaniu reguł i zasad. Należy zebrać informacje na temat preferencji dziecka, jego naturalnych zainteresowań i

uzdolnień i wykorzystać je przy planowaniu treści i pomocy edukacyjnych. Może to być skuteczną zachętą do kierowanego zaciekawieniem uczestnictwa w zajęciach, korzystania z szerokiej gamy treści nauczania i pełniejszego przyswojenia wiedzy. Praca nad obszarami problemowymi powinna iść w parze z usprawnianiem mocnych stron dziecka. Powoduje to wzrost motywacji wewnętrznej do nauki, wzrost ciekawości poznawczej i daje dziecku szansę na odniesienie sukcesu i skuteczną stymulację rozwoju.

Uczniowie z niepełnosprawnością ruchową

Niepełnosprawność ruchowa to wszelkie zaburzenia funkcjonowania narządu ruchu, które mogą być wywołane m.in. uszkodzeniami lub zaburzeniami czynności układu nerwowego, chorobami uwarunkowanymi genetycznie, stanami pourazowymi, wadami wrodzonymi lub innymi przyczynami, których konsekwencją jest ograniczenie sprawności ruchowej. Schorzenia najczęściej powodujące u dzieci niepełnosprawność ruchową to:

- mózgowe porażenie dziecięce;
- dystrofia postępująca mięśni;
- przepuklina oponowo-rdzeniowa;
- skrzywienie boczne kręgosłupa;
- i inne.

Niepełnosprawność ruchowa zwykle ogranicza nie tylko możliwości lokomocyjne i manipulacyjne dziecka, ale także jego doświadczenia poznawcze, kontakty społeczne i możliwości samorealizacji w różnych dziedzinach. Trudności edukacyjne dziecka z niepełnosprawnością ruchową zależą od rodzaju dysfunkcji, jej stopnia oraz czasu wystąpienia.

Najczęstsze symptomy trudności:

- ograniczenie, a czasami nawet całkowity brak samodzielnej aktywności ruchowej;
- ograniczone możliwości poznania schematu ciała i rozumienia pojęć określających stosunki przestrzenne oraz umiejętności oceny odległości i przemieszczania się w przestrzeni;
- problemy z przyjęciem i utrzymaniem, zwłaszcza przez dłuższy czas, prawidłowej pozycji dobranej do rodzaju aktywności, a związku z tym:
 - problemy z koncentracją na wykonywanym zadaniu,

- zaburzenie obserwacji czynności nauczyciela i prezentowanych przez niego pokazów,
- szybka męczliwość;
- trudności z prawidłowym chwytem uniemożliwiające utrzymanie przyboru do pisania/rysowania, przewracanie kartek w książce lub zeszyty ćwiczeń, manipulowanie przedmiotami;
- osłabiona kontrola wykonywanych ruchów precyzyjnych utrudniająca naukę czytania i pisania, zdobywania doświadczeń przedmatematycznych, rozumienia i wnioskowania na materiale obrazkowym/graficznym;
- ruchy mimowolne czy synkinetyczne (współruchy) znacznie ograniczające nabywanie podstawowych technik szkolnych (czytania, pisania i liczenia), a potem biegle posługiwanie się nimi na kolejnych etapach edukacji;
- słabsza pamięć ruchowa oraz trudność w prawidłowym odtworzeniu pokazanego ruchu (szczególnie skomplikowanych sekwencji ruchowych w odpowiedniej kolejności), co utrudnia naśladowanie i samodzielne planowanie ruchu;
- znacznie wydłużone w czasie wykonywanie czynności ruchowych powodujące problemy z nadążaniem z wykonaniem poleceń w czasie zbliżonym do pozostałych uczniów w klasie;
- obniżona koncentracja uwagi np. z powodu trudności z utrzymaniem właściwej pozycji;
- niekiedy zachowania agresywne i buntownicze, niska lub zbyt wysoka (nieadekwatna) samoocena, trudności w relacjach społecznych, zaburzenia komunikacyjne, obniżenie nastroju czy występowanie lęków o własne zdrowie i przyszłość.

Wskazówki do pracy z uczniem niepełnosprawnością ruchową:

Uczniowie z niepełnosprawnością ruchową (o ile nie towarzyszy jej głębsze upośledzenie umysłowe) realizują Podstawę programową kształcenia ogólnego. Dobierając sposób realizacji treści programowych trzeba uwzględniać ograniczenia wynikające z dysfunkcji ruchowych ucznia, obniżonego tempa pracy i dużej męczliwości. Stosowane metody i środki dydaktyczne powinny stymulować aktywność własną ucznia, co zwiększa jego efektywność uczenia się. Realizacja standardów wymaga jednak odpowiedniego dostosowania warunków kształcenia do ich możliwości i tempa uczenia się, a nieraz również znacznie dłuższego czasu, niż potrzebny uczniom sprawnym. Trudności edukacyjne dziecka z niepełnosprawnością ruchową zależą od rodzaju uszkodzenia, jego stopnia oraz czasu wystąpienia. Pracując z dziećmi i młodzieżą niepełnosprawną ruchowo należy wziąć pod uwagę:

- zniesienie barier architektonicznych (w szkole ogólnodostępnej możemy jedynie mówić o ich ograniczeniu), a zatem dostosowanie otoczenia w taki sposób, aby mogło się samodzielnie poruszać,

- dostosowanie miejsca pracy m.in. tak, aby uczeń mógł przyjąć niemęczącą, prawidłową pozycję siedzącą, zwłaszcza przez dłuższy czas,
- dostosowanie i zmodyfikowanie pomocy szkolnych tak, by uczeń mógł z nich w pełni korzystać, dostosowanie podręczników i zeszytów ćwiczeń tak, by dziecko mające trudności z czytaniem, kontrolowaniem wykonywanych czynności oraz prowadzeniem obserwacji mogło dać sobie (w miarę samodzielnie) radę,
- oferowanie dziecku na zajęciach lekcyjnych gotowych formatek wykresów, tabel oraz modeli tak, aby mogło je ono same wypełnić, bez konieczności rozrysowywania całego schematu,
- stosowanie aktywizujących metod i form pracy dydaktycznej i terapeutycznej,
- zapewnienie odpowiedniej rehabilitacji ruchowej,
- rozwijanie zainteresowań dziecka i zdobywanie przez niego doświadczeń,
- jeśli uczeń ze znaczną niepełnosprawnością ruchową ma szczególne trudności z realizacją standardów wymagań związanych z umiejętnościami wykonawczymi, to część tych umiejętności powinna być przełożona z formy "potrafi wykonać" na "wie, jak wykonać",
- zachęcanie dziecka do podejmowania częstych interakcji społecznych i zawierania przyjaźni, a także zapewnienie dziecku dostępu do szerokiej sieci wsparcia społecznego w szkole, środowisku domowym i rówieśniczym,
- dawanie okazji do wykazywania się samodzielnością,
- budowanie adekwatnej samooceny i realistycznych aspiracji.

Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną (w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym, głębokim).

Niepełnosprawność intelektualna, to zaburzenie rozwojowe polegające na znacznym obniżeniu ogólnego poziomu funkcjonowania intelektualnego, któremu towarzyszą deficyty w zakresie zachowań adaptacyjnych (w szczególności niezależności i odpowiedzialności). Nie jest to jednostka chorobowa, lecz zespół objawów towarzyszących wielu chorobom genetycznym (np. zespół Downa), neurologicznym (m.in. mózgowe porażenie dziecięce), metabolicznym, będących następstwem zmian w życiu prenatalnym lub urazów fizycznych doznanych w okresie dzieciństwa.

Niepełnosprawność intelektualną można rozpatrywać w dwóch aspektach:

- kliniczno-medycznym - wówczas termin ten oznacza wrodzone lub istniejące od dzieciństwa obniżenie poziomu rozwoju intelektualnego;
- psychologiczno-społecznym - wówczas główny nacisk kładziony jest na społeczny aspekt upośledzenia, na jego konsekwencje dla umiejętności interpersonalnych i samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie (chodzenie do szkoły, pracy, załatwianie spraw formalnych, prowadzenie domu).

Zgodnie z obowiązującą klasyfikacją wyróżnia się 4 stopnie niepełnosprawności intelektualnej: lekki, umiarkowany, znaczny oraz głęboki.

Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym, mają możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół, a więc i w szkołach ogólnodostępnych. Dla tych uczniów - tak jak i dla innych niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego - zespół pracujących z nimi nauczycieli i specjalistów opracowuje indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny. Program ten stanowi podstawę indywidualizowania procesu kształcenia i dostosowania go do indywidualnych potrzeb rozwojowych edukacyjnych oraz posiadanych predyspozycji psychofizycznych niepełnosprawnego ucznia.

Dziecko z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim uzyskuje orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego na mocy decyzji Zespołu orzekającego, działającego w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej. W orzeczeniu Zespół przedstawia diagnozę, zalecenia i uzasadnienie. W diagnozie zawarte są informacje o możliwościach i potencjale rozwojowym dziecka. W przypadku dziecka z upośledzeniem umysłowym określone są: • poziom rozwoju intelektualnego, • poziom rozwoju poszczególnych funkcji poznawczych, • cechy funkcjonowania społecznego dziecka. Zazwyczaj rozpoznanie obejmuje także elementy diagnozy edukacyjnej związanej z umiejętnością czytania i liczenia. W razie potrzeby dołączona jest diagnoza logopedyczna.

Dzieci niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim mają zróżnicowany potencjał rozwojowy. Jest to zaburzenie o charakterze globalnym (wszystkie funkcje i procesy psychiczne odbiegają od normy), dlatego ich trudności w uczeniu się wynikają z zaburzeń: - spostrzegania, - uwagi, - pamięci, - myślenia, - mowy, - sprawności motorycznych, - procesów emocjonalnych, motywacyjnych i adaptacji społecznej.

Najczęstsze symptomy trudności:

- niedokładne, ograniczone, niepełne i nieadekwatne wrażenia, spostrzeżenia i wyobrażenia,
- słabo rozwinięty proces analizy i syntezy w postrzeganiu otaczającego świata,
- ograniczona umiejętność różnicowania barw, spostrzegania odrębnych elementów oraz traktowania ich całościowo,

- ograniczona pojemność pamięci, utrudnione zapamiętywanie, szybkie zapominanie, niedokładne odtwarzanie, a także przewaga pamięci mechanicznej nad logiczną (występują przypadki dobrej pamięci fotograficznej),
- skłonność do mechanicznego przyswajania wiedzy,
- uczenie się bez zrozumienia, w wolnym tempie,
- krótko i słaba koncentracja się na treściach trudnych do zrozumienia,
- mniejsza podzielność i ograniczony zakres uwagi,
- uwaga dowolna, dobrze skoncentrowana na materiale konkretnym,
- myślenie ma charakter myślenia konkretno - wyobraźniowego i sytuacyjnego,
- częste zaburzenie rozwoju mowy (np. wady artykulacyjne: seplenienie, rwanie i in.),
- mały zasób słownictwa (bogatsze jest słownictwo bierne niż czynne),
- trudności z wypowiadaniem myśli i formułowaniem wypowiedzi,
- zaburzenia w procesach emocjonalno - motywacyjnych odgrywających istotną rolę w przystosowaniu się dziecka do środowiska i w regulacji jego stosunków z otoczeniem, niedorozwój uczuć wyższych, niestałość emocjonalna, niepokój, agresywność, impulsywność, skłonności autystyczne, zmienność w uczuciach i nastrojach - stan emocji szybko się zmienia i przekształca w inne nastroje, niekiedy krańcowo odmienne (radość - głośny śmiech, złość - krzyki, tupanie nogami itp.), wśród emocji negatywnych najczęściej występuje gniew i lęk.

Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym.

Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym odznaczają się poważnymi uszkodzeniami centralnego układu nerwowego. Symptomy trudności to:

- mowa agramatyczna, często bełkotliwa i niewyraźna,
- ubogie słownictwo,
- zachowanie cechuje sugestywność,
- w myśleniu występują duże utrudnienia w przyswajaniu pojęć abstrakcyjnych, a także w rozumieniu stosunków logicznych,
- wolne spostrzeganie, dostrzeganie mniejszej ilości elementów,
- błędne ujmowanie powiązania i stosunków między przedmiotami,
- spowolnienie myślenia,
- trudności w różnicowaniu spostrzeżeń wzrokowych, słuchowych i motorycznych,
- wąski zakres pamięci, a jej trwałość i wierność znikoma,
- emocje charakteryzują się sztywnością oraz małym zróżnicowaniem,
- obniżony poziom uczuć wyższych, związany z brakiem zdolności do rozumienia pojęć abstrakcyjnych,

- przeżycia emocjonalne nie są związane z zainteresowaniami i działalnością poznawczą, ale dotyczą aktualnych doznań ze strony osób i sytuacji życiowych,
- zachowanie cechuje impulsywność i brak przewidywania możliwych jego konsekwencji,
- zadowolenie i uspokojenie powodują u dziecka działania oparte na doborze znanych mu sposobach postępowania, a niezadowolenie i rozdrażnienie zaburzenia lub zmiany znanego porządku,
- powstające bez wyraźnej przyczyny wahania nastroju od stanów podwyższonych (euforia, żartowanie, zaczepki, tzw. lepkość uczuciowa) do obniżonego nastroju (depresja, apatia, melancholia) lub odwrotnie,
- nieadekwatne do bodźca reakcje ochronne i obronne.

Wskazówki do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim.

- postrzeganie konkretnego ucznia bez presji wymogów programowych, z założeniem, że obowiązująca jest podstawa programowa kształcenia ogólnego,
- zredukowanie do niezbędnego minimum tematyki o wysokim stopniu abstrakcji,
- nauczanie oparte na konkretach, ciągle odwoływanie się do doświadczenia dziecka - stosowanie metod poglądowych, przedstawianie zagadnień na konkretnych przykładach odwołujących się do wydarzeń bliskich dziecku podczas omawiania treści o charakterze abstrakcyjnym, wymagających logicznego myślenia,
- omawianie niewielkich partii materiału i o mniejszym stopniu trudności oraz pozostawianie więcej czasu na jego utrwalenie,
- zadawanie do domu tyle, ile dziecko jest w stanie wykonać samodzielnie,
- umożliwianie korzystania z różnorodnych pomocy dydaktycznych (plakaty, plansze, kalkulator, liczniki),
- wykorzystywanie zasobów multimedialnych, ułatwiających skupienie uwagi,
- jak najczęstsze korzystanie z modeli, konkretów, okazów, liczmanów, przedmiotów możliwych do bezpośredniego poznania, w drugiej kolejności ze słowa mówionego, zaś najrzadziej z tekstu do przeczytania,
- stosowanie przystępnych instrukcji wykonania zadania - obrazkowej, obrazkowo - słownej, multimedialnej,
- troska o przystępność języka: instrukcje krótkie, jednoznaczne i zrozumiałe, zwięzłe i precyzyjne komunikaty słowne,

- dokładne instruowanie wstępne, ciągle dostarczanie wskazówek w trakcie pracy, stosowanie powtórzeń, ograniczanie instrukcji słownych na rzecz słowno-pokazowych, ciągła kontrola działań ucznia,
- ciągle upewnianie się, czy uczeń rozumie treść zadania,
- stosowanie metod i oddziaływań na ucznia, które spowodują jego rzeczywiste zainteresowanie zadaniem, np. przygotowanie krótkich tekstów do czytania lub treści zadań wykorzystujących hobby ucznia,
- tworzenie map myśli jako sposób notowania treści lekcji,
- opracowanie zindywidualizowanych materiałów pozwalających uczniowi na wielostronne przyswajanie treści edukacyjnych w sposób interesujący i dostosowany do jego preferencji,
- ułatwianie dziecku wykonanie zadania i opanowanie danej umiejętności poprzez dzielenie jej na etapy,
- rozwijanie strategii pamięciowych ucznia oraz kompensowanie braków w tym zakresie (np. nauka tworzenia notatek obrazkowych),
- włączanie ucznia do prac na terenie klasy, szkoły - zwłaszcza takich, w których może osiągać sukcesy, jak np. pełnienie różnych dyżurów, wykonywanie prac porządkowych,
- umożliwianie pracy w małych grupach, korzystania ze wsparcia i kompetencji kolegów,
- stosowanie zasady stopniowania trudności - rozpoczynanie od rzeczy prostych,
- praca dydaktyczna, polegająca przede wszystkim na nauczaniu czynnościowym, opartym na działaniu ucznia, jego aktywności, zaangażowaniu, przeżywaniu, odkrywaniu i poznawaniu,
- większy nacisk na ćwiczenia w mówieniu mające zastosowanie w sytuacjach dnia codziennego niż na ćwiczenia w pisaniu,
- ukazywanie związku między wiedzą nabywaną podczas zajęć, a jej praktycznym wykorzystywaniem w różnych sytuacjach życia codziennego,
- stwarzanie sytuacji pozwalających na systematyczne powtarzanie opanowanych umiejętności,
- wydłużenie czasu pracy lub skracanie zadań do niezbędnych elementów,
- przygotowywanie dla ucznia sprawdzianów o niższym stopniu trudności,
- zindywidualizowanie sposobu i kryteriów oceniania ucznia,
- zwracanie głównej uwagi na postęp, a nie wyłącznie efekty,
- branie pod uwagę możliwości ucznia, jego ograniczeń, zainteresowań, właściwego dla niego tempa pracy,
- wzmacnianie u ucznia poczucia własnej wartości.

Wskazówki do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym:

- realizowanie funkcji dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych w sposób integralny,
- dostosowanie celów, form i metod pracy do specyfiki indywidualnych potrzeb dziecka,
- nauczanie i wychowanie całościowe, sytuacyjne, zintegrowane, oparte na wielozmysłowym poznawaniu otaczającej rzeczywistości,
- priorytetowe traktowanie rozwijania kompetencji osobistych, komunikacyjnych i społecznych dziecka, które pozwolą na przyszłe - w miarę samodzielne, godne i wartościowe życie w dorosłości, w maksymalnej integracji z innymi członkami społeczeństwa,
- dostosowane wszelkich podejmowanych działań do możliwości psychofizycznych ucznia,
- wspieranie aktywności ucznia i jego uczestnictwa w różnych zajęciach i czynnościach,
- uwzględnianie indywidualnego tempa rozwoju, kompetencji komunikacyjnych, zainteresowań, uzdolnień i mocnych stron ucznia,
- elastyczne planowanie zajęć dostosowanych do aktualnego stanu emocjonalnego i zainteresowań ucznia (możliwe jest czasowe uczestniczenie ucznia w zajęciach innego zespołu klasowego lub w zajęciach rewalidacyjnych),
- dostosowanie czasu zajęć i przerw do możliwości i potrzeb ucznia,
- wzmacnianie pozytywnie wszystkich, nawet niewielkich postępów, brak postępów nie powinien podlegać wartościowaniu negatywnemu,
- zapewnienie uczniowi możliwości włączenia się w życie społeczności lokalnej oraz integracji społecznej z rówieśnikami,
- taka organizacja działalności szkoły, która wspierałaby aktywność ucznia i likwidowała bariery utrudniające jego funkcjonowanie oraz przygotowywała środowisko lokalne do przyjęcia i zaakceptowania ucznia i udzielania mu wsparcia,
- ścisła współpraca z rodziną ucznia, włączanie jej w działalność prowadzoną na terenie szkoły, a także, w miarę możliwości, kontynuacja przez rodziców niektórych elementów tej działalności w domu ucznia i wspólna realizacja priorytetowych celów w edukacji ich dziecka.

Uczniowie niedostosowani społecznie, zagrożeni niedostosowaniem społecznym.

Pojęcie ucznia z niedostosowaniem społecznym

Niedostosowanie społeczne to dewiacja osobowościowa, spowodowana czynnikami biopsychicznymi lub środowiskowymi (może nastąpić również sprzężenie tych dwóch czynników) o negatywnym wpływie na kontakty społeczne, aktywność i harmonię życia jednostki, uniemożliwiająca jej prawidłową socjalizację, aktywną edukację i pomyślną realizację zadań życiowych.

Mamy więc do czynienia z dzieckiem, które nie przestrzega ustalonych norm, wartości społecznych i nie uznaje pozytywnych autorytetów. Musi zatem popadać w konflikty z rodzicami, rówieśnikami czy sąsiadami (o ile oni wszyscy wyznają normy przyjęte w społeczeństwie jako prawidłowe oraz zasady społeczne), wreszcie z nauczycielami lub innymi osobami, które stoją na straży porządku społecznego, np. policjanci, strażnicy miejscy itp. Uczeń taki ma negatywny stosunek do norm społecznych, do uznanych społecznie wartości.

Pojęcie ucznia zagrożonego niedostosowaniem społecznym

Zagrożenie niedostosowaniem społecznym wiąże się z oceną stosunkowo mniejszego nasilenia i mniejszej częstotliwości manifestowania przez ucznia przejawów niedostosowania społecznego. Wspólnym elementem różnorodnych definicji niedostosowania społecznego jest ich odnoszenie się do zachowań ludzi, które pozostają w jaskrawej sprzeczności z powszechnie uznanymi normami i oczekiwaniami społecznymi. Są to wszelkie negatywne lub nieadekwatne reakcje ucznia na wymogi i zakazy zawarte w przypisanych im rolach społecznych. Są to zachowania, które podważają funkcjonowanie każdego układu społecznego, powodują dezorganizację lub bezpośrednio zagrażają społecznie uznawanym wartościom.

Dziewięć przejawów niedostosowania społecznego uczniów:

- 1) **zachowania agresywne, werbalne i niewerbalne**, uczeń taki będzie np. zaczepiał innych, bił ich, popychał, pluł, kopał, będzie krzyczał, obrażał innych - najpierw rówieśników potem i nauczycieli oraz inne osoby dorosłe. Jednakże z punktu widzenia rozwoju człowieka najgorszym objawem będzie autoagresja wyrażająca się poprzez np. nacinanie skóry, uderzanie głową o ścianę, meble, bicie się, wbijanie sobie w skórę ostrych przedmiotów (np. szpilek), aż po akty samobójcze,
- 2) **popadanie w konflikty** – najczęściej z osobami dla ucznia ważnymi, które mają go wychowywać i socjalizować, najpierw będą to rodzice, dziadkowie lub opiekunowie potem nauczyciele,

pedagodzy i inne osoby, które coś będą od niego wymagać, które będą go zmuszać do przestrzegania zasad, norm czy wartości. Oczywiście mogą pojawić się osoby dorosłe, z którymi uczeń niedostosowany społecznie nie będzie miał konfliktów, mogą oni nie przestrzegać ogólnie ustalonych norm, albo wręcz być wyznawcami norm patologicznych. Tacy dorośli lub rówieśnicy mogą być dla niego wzorcem,

- 3) **nieposłuszeństwo** – uczeń nie będzie wykonywał poleceń, nie będzie robił tego czego od niego wymagamy, będzie to bagatelizował, ignorował lub będzie temu zaprzeczał. Może wręcz innych namawiać do wspólnego odmawiania poleceń na lekcji, przerwie lub wycieczce,
- 4) **notoryczne kłamstwa** – posługiwanie się przez ucznia kłamstwem jako sposobem funkcjonowania w relacjach z innymi, szczególnie z osobami socjalizującymi (w tym z nauczycielami),
- 5) **wagary** – na początku są to zazwyczaj pojedyncze nieobecności, najczęściej na pierwszych lub ostatnich lekcjach, później mogą przechodzić w notoryczne uchylanie się od obowiązku szkolnego z wszystkimi tego konsekwencjami tj. brakami w wiedzy, wałęsaniem się bez należytej opieki, kontakty z osobami mocno zdemoralizowanymi, aż po brak promocji do kolejnych klas,
- 6) **stosowanie substancji psychoaktywnych oraz palenie tytoniu** – uczeń zaczyna próbować różnych substancji, tj. alkoholu, leków psychotropowych i innych, narkotyków w różnej postaci, dopalaczy, których dostępność jest wręcz powszechna. Palenie tytoniu może być w tym wypadku pewnym „przedsionkiem” do stosowania substancji psychoaktywnych, ale może występować równolegle,
- 7) **niszczenie mienia (wandalizm)** – objawiający się pisaniem po ławkach, niszczeniem sprzętów w klasie, na korytarzach, po dewastację ławek i innych sprzętów w parkach i na skwerach, urządzeń na placach zabaw, wykonywania napisów na elewacjach, a skończywszy na bardziej drastycznych przejawach w postaci uszkodzania samochodów itp.
- 8) **pierwsze kradzieże** – mogą one początkowo być mało widoczne np. drobne kradzieże w sklepach (baton, napój itp.), potem kradzieże przedmiotów w szkole należących do rówieśników, mienia szkolnego. Później może przerodzić się to w kradzieże przedmiotów o większej wartości jak również kradzieże z włamaniami do różnych pomieszczeń,
- 9) **ucieczki z domu** – ich charakter i nasilenie mogą być różne, od świadomego, długiego spóźniania się do domu, po wyjścia (często po kłótni) z domu, wałęsanie się bez kontroli rodziców po kilkudniowe wyjazdy z domu (często wraz z innymi rówieśnikami).

Aby jednak zachowania klasyfikować jako wskazujące na niedostosowanie społeczne dany uczeń musi wykazywać je ciągle, z dużym natężeniem i częstotliwością. Muszą one mieć charakter permanentny. Kiedy występują falowo, czasowo i krótko możemy jedynie mówić o zagrożeniu niedostosowaniem społecznym i podjąć odpowiednie kroki, aby zjawisko to nie przeszło w fazę typowego niedostosowania społecznego.

Wskazówki do pracy z uczniem niedostosowanym społecznie bądź zagrożonym niedostosowaniem społecznym:

W pracy z uczniami niedostosowanymi lub zagrożonymi niedostosowaniem społecznym znaczącą rolę odgrywają:

- pomoc uczniom mającym niepowodzenia szkolne w przygotowaniu ich do pełnego uczestnictwa w życiu grupy; takie osoby, na skutek trwałych, nieodwracalnych niepowodzeń, tracą możliwość opanowania podstawowych wiadomości i umiejętności, które potrzebne są do aktywnego udziału w życiu społecznym,
- ukierunkowanie aktywności ucznia poprzez stworzenie warunków do rozwoju zainteresowań, wzmacnianie poczucia własnej wartości, samooceny, odpowiedzialności za własne działania,
- pomoc w nawiązywaniu pozytywnych kontaktów społecznych z rówieśnikami,
- modyfikowanie wzorów zachowań, wskazywanie innych, alternatywnych i adekwatnych do wymagań konkretnych sytuacji wychowawczych,
- promocja zdrowego stylu życia (profilaktyka uzależnień),
- włączenie uczniów niedostosowanych do zajęć z zakresu strategii radzenia sobie ze stresem, treningów zastępowania agresji, treningów umiejętności społecznych.

W pracy z uczniem niedostosowanym społecznie i zagrożonym niedostosowaniem społecznym należy położyć nacisk na rozbudzanie zainteresowań młodzieży nauką, na kształtowanie pozytywnej motywacji do nauki. Warunkiem realizacji tych postulatów jest stworzenie uczniom udziału w odpowiednio atrakcyjnych zajęciach. Dominować w nich powinny np. pokazy multimedialne, wycieczki, warsztaty itp. Ważne jest stworzenie tym uczniom możliwości odnoszenia sukcesów na terenie szkoły. Działania nauczyciela powinny zmierzać do zwiększania świadomości ucznia na temat jego współodpowiedzialności przestrzegania norm i zasad współżycia społecznego. Istotne w pracy z uczniem niedostosowanym społecznie jest stopniowanie trudności – odpowiednie dostarczanie uczniowi zadań szkolnych (pod względem ilości, jak i stopnia trudności oraz właściwe używanie wzmoceń pozytywnych). Jest to związane z faktem, iż młodzież niedostosowana najczęściej wykazuje infantylny stosunek do stawianych jej zadań, zwłaszcza wymagającej długofalowej i systematycznej pracy. Zadania zbyt trudne lub związane z długą aktywnością uczniów, zwiększają ich negatywne postawy wobec nauki. W pracy z uczniem niedostosowanym ważna jest również funkcja oceny szkolnej, która stanowić powinna bodziec zachęcający uczniów do działań. W pracy z uczniem niedostosowanym społecznie należy uwzględnić możliwość udzielenia pomocy w nauce. Jest ona nastawiona na przywrócenie uczniowi wiary w możliwości uzyskania pomyślnych wyników w nauce i nadrobienia zaległości szkolnych. Istotne jest by uczeń przezwyciężył nieufność i niechęć do nauczyciela, a także do rówieśników. Należy pomóc uczniowi przede wszystkim w: przezwyciężaniu obawy przed kompromitacją, złą oceną; przezwyciężaniu niechęci i nienawiści do szkoły; poprawie

interakcji z nauczycielami oraz kolegami w środowisku szkolnym; korygowaniu i wyrównywaniu zaniedbań dydaktycznych oraz wychowawczych; wzmacnianiu motywacji do nauki szkolnej; przyjęciu aktywnej, pozytywnej postawy wobec zadań życiowych.

W trakcie nauczania uczniów niedostosowanych należy rozwinąć w nich właściwe postawy społeczne, sądy moralne stanowiące wewnętrzną siłę prowadzącą zachowanie ucznia we właściwym kierunku.

Kolejna zasada w nauczaniu uczniów niedostosowanych społecznie dotyczy stosowania metod i form aktywizujących uczniów podczas zajęć. Należą do nich m.in.: giełda pomysłów, burza mózgów, gry dydaktyczne (symulacyjne, inscenizacje), dramy, metody sytuacyjne, metody laboratoryjne, metody problemowe. W ten sposób młodzież niedostosowana ma możliwość zostania współtwórcami procesu dydaktyczno-wychowawczego.

W pracy z uczniem niedostosowanym społecznie należy zwrócić uwagę na eksponowanie w czasie procesu dydaktycznego tych treści nauczania, które w sposób szczególny kształtują u ucznia pozytywne cechy osobowości: wrażliwość, współczucie, prawdomówność, uczciwość, pracowitość, sumienność, kulturę osobistą. Treści preferowane w nauczaniu uczniów niedostosowanych społecznie powinny być zbliżone do codziennych problemów życiowych ucznia, skłaniać go do zastanawiania się nad własnym postępowaniem.

Uczniowie z chorobą przewlekłą.

Komisja Chorób Przewlekłych przy Światowej Organizacji Zdrowia definiuje choroby przewlekłe jako „wszelkie zaburzenia lub odchylenia od normy, które mają jedną lub więcej z następujących cech charakterystycznych: są trwałe, pozostawiają po sobie inwalidztwo, spowodowane są nieodwracalnymi zmianami patologicznymi, wymagają specjalnego postępowania rehabilitacyjnego, długiego okresu nadzoru, obserwacji i opieki”.

CECHY CHOROBY PRZEWLEKŁEJ • pojawia się w różnym wieku • ma długotrwały przebieg • może towarzyszyć dziecku przez całe życie • może mieć łagodny lub burzliwy przebieg • sposób leczenia jest długi, żmudny i uciążliwy • sposób leczenia wiąże się często z koniecznością długotrwałych pobyków w szpitalu oraz rozłąki z bliskimi • niektóre choroby zagrażają bezpośrednio życiu dziecka.

Najczęściej wymienia się następujące choroby przewlekłe: • układu oddechowego (np. astma, gruźlica) • jamy nosowo-gardłowej i uszu (zapalenia uszu, zatok) • układu krążenia (skazy krwotoczne, choroby hemofiliczne) • układu kostno- stawowego i tkanki łącznej (np. gorączka reumatyczna, reumatoidalne zapalenie stawów) • choroby mięśni (zaniki mięśni, miastenia) • układu moczowego (np. nerczyca) • systemu wydzielania wewnętrznego (np. cukrzyca) • związane z nieprawidłową przemianą materii i niewłaściwym sposobem odżywiania (np. otyłość).

Sprawność dzieci przewlekłe chorych jest ograniczona przez choroby tkanek i narządów wewnętrznych. Choroby te charakteryzują się długim okresem trwania, nieodwracalnością zmian patologicznych, koniecznością stałego leczenia i związane są z częstymi długimi pobytami w szpitalach czy sanatoriach. Dzieci przewlekłe chore mają ponadto wiele problemów psychoemocjonalnych i przystosowawczych. Wiedza na ten temat jest szczególnie przydatna w wychowaniu i edukacji.

Problemy mogą dotyczyć: • rozwoju fizycznego i sprawności motorycznej • rozwoju umysłowego • kształtowania się osobowości • pozytywnych i negatywnych zmian w zachowaniu • interakcji społecznych. Ujemne skutki choroby przewlekłej są szczególnie dotkliwe w okresie rozwojowym. Ma to szczególne znaczenie, gdyż okres ten może zostać zaburzony. Sama choroba rzutuje na czynności organizmu. Przyczyny choroby, przebieg, objawy, zabiegi medyczne i rehabilitacyjne stosowane w leczeniu mogą stanowić źródło zaburzeń rozwojowych oraz trudności w nauce szkolnej. Każda choroba przewlekła prowadzi do specyficznych zmian w budowie anatomicznej i funkcjonowaniu narządu, czy układu wewnętrznego zaatakowanego przez chorobę i równocześnie wpływa niekorzystnie na ogólny rozwój fizyczny dziecka, powodując zaburzenia wzrostu, wagi, staje się przyczyną różnego rodzaju zniekształceń i deformacji ciała oraz zmian w strukturze innych narządów wewnętrznych, zakłóca i zaburza ich funkcjonowanie.

Wskazówki do pracy z uczniem przewlekłe chorym:

Każda choroba przewlekła ma swoją specyfikę, odmienny przebieg, skutki i rokowanie. Wpływa na rozwój dziecka i jego funkcjonowanie w szkole i w domu. Nauczyciel opiekujący przewlekłe chorym uczniem powinien znać ustalone wcześniej procedury postępowania w sytuacji pogorszenia się samopoczucia albo stanu zdrowia dziecka. Niezwykle ważna i konieczna jest współpraca z rodzicami i lekarzami ucznia, która pozwala na wymianę informacji na temat stanu zdrowia dziecka, jego samopoczucia oraz czekających je zabiegów, a także na temat postępów w nauce, sukcesów i ewentualnych trudności dziecka w szkole i w domu. Dzięki temu łatwiej jest im ustalić wspólny plan działania i pomocy dziecku oraz wspierać się wzajemnie w jego realizacji.

W pracy z uczniem przewlekłe chorym nauczyciel powinien zwrócić uwagę na:

- rodzaj choroby i wpływ leków na organizm,

- odpowiednią organizację czasu pracy ucznia w szkole (konieczność przerw) i w domu,
- symptomy słabszego samopoczucia i nagłego pogorszenia się stanu zdrowia oraz sposób niesienia pomocy,
- konieczność zapewnienia pomocy przy nadrabianiu zaległości związanych z absencją,
- utrudnienia związane z wolniejszym funkcjonowaniem procesów poznawczych: uwagi, pamięci, oraz wolniejszą pracą analizatora wzrokowego i słuchowego,
- utrudnienia związane ze słabszą wydolnością fizyczną, powodującą szybsze męczenie się, a także częstsze występowanie wtórnych zaburzeń somatycznych,
- utrudnienia związane ze słabą integracją z zespołem klasowym, prowadzącą do samotności dziecka,
- zapewnienie pomocy przy wchodzeniu w grupę rówieśniczą.

Praca z dzieckiem przewlekle chorym wymaga od nauczyciela stałych poszukiwań takich metod i form, które będą dostosowane do potrzeb, oczekiwań i możliwości każdego ucznia. Nauczyciel powinien dobierać takie metody wspomagające, które zachęcą dziecko do pokonywania trudności oraz umocnią wiarę we własne możliwości. Powinien pamiętać, że dzieci cierpią nie tylko z powodu samej choroby, ale również z wynikających z niej ograniczeń i następstw leczenia. Aby efektywnie nauczać, wychowywać i odpowiednio wspierać ucznia, nauczyciel powinien stale pogłębiać i wzbogacać swoją wiedzę.

W pracy pedagogicznej z uczniem przewlekle chorym należy:

- wspomagać proces leczenia,
- respektować wydolność wysiłkową ucznia,
- wspomagać proces adaptacji dziecka,
- wyrabiać aktywną postawę ucznia w stosunku do nauki i procesu leczenia,
- usprawniać zaburzone funkcje,
- zapewniać poczucie bezpieczeństwa psychicznego i fizycznego oraz zaufania do grupy i nauczyciela,
- pomagać w pokonywaniu trudności, uczyć samodzielności oraz nowych umiejętności.

Niezwykle ważne w pracy z uczniem z chorobą przewlekłą jest budowanie dobrego klimatu i przyjaznych relacji w zespole klasowym poprzez przygotowanie dzieci zdrowych na spotkanie chorego kolegi, uwrażliwienie ich na potrzeby i przeżycia dziecka chorego oraz pomoc w akceptacji ewentualnych odmienności. Uczeń przewlekle chory powinien być traktowany jak pełnoprawny członek zespołu klasowego, na równi z innymi dziećmi, z takimi samymi prawami i obowiązkami. Zadaniem nauczyciela jest motywowanie ucznia do kontaktów i współdziałania z innymi dziećmi, wzmacnianie jego poczucia własnej wartości, rozwijanie zainteresowań, talentów i samodzielności. Nauczyciel jako osoba, która dostarcza wielu różnorodnych możliwości do działania i osiągania sukcesów ma również motywować do aktywności poprzez chwalenie, nagradzanie, akcentowanie

sukcesów i mocnych stron, a także eksponowanie tych cech dziecka, które mogą zwiększyć jego atrakcyjność w grupie. W pracy z uczniem przewlekłe chorym bardzo istotna jest pomoc w nadrobieniu zaległości szkolnych, dostosowanie wymagań do aktualnych możliwości psychofizycznych dziecka oraz wyrabianie w dziecku poczucia wpływu na zdarzenia poprzez szukanie i wskazywanie mu takich sfer i obszarów aktywności, w których jest to możliwe. Dla ucznia ważne jest wykazywanie zainteresowania jego sprawami — jego samopoczuciem, terminem badań kontrolnych i wynikami badań, nastrojem, sytuacją domową, a także sprawami niezwiązanymi z chorobą tak, by dziecko czuło, że jest dla nas ważne i wartościowe.

Uczniowie z zaburzeniami ADHD.

ADHD to nazwa zaburzeń koncentracji połączonych z wzmożoną pobudliwością ruchową. Uczeń z ADHD nie jest w stanie spokojnie siedzieć w ławce przez dłuższy czas – wstaje, chodzi po klasie, kręci się, zaczepia kolegów, bawi dostępnymi przedmiotami, szuka okazji by wyładować się ruchowo. Sprawia wrażenie towarzyskiego i energicznego, “wszędzie go pełno”, wszystkim się interesuje, ale zainteresowanie jest powierzchowne i krótkotrwałe. Dziecko odbiera każdy bodziec napływający z otoczenia i w związku z tym nie jest w stanie skupić się na jednej rzeczy, ciągle coś je rozprasza, powodując nadmierne pobudzenie w centralnym układzie nerwowym, a dziecko nie potrafi samo odgrodzić się od nadmiaru bodźców, nie potrafi ustalić ważności napływających bodźców i reaguje na ten, który jest w danym momencie najsilniejszy. Szybko zniechęca się, okres koncentracji na zadaniu jest bardzo krótki. Jako, że zainteresowanie danym problemem jest krótkotrwałe i pobieżne, dziecko nie dostrzega szczegółów, nie pamięta większych całości zagadnienia czy zadania, zapomina co ma zrobić lub powiedzieć. Dziecko często nie kończy rozpoczętego zadania, szybko się zniechęca. Nie potrafi odraczać decyzji i hamować swojego zachowania, jego reakcje są **natychmiastowe, impulsywne i nieprzewidywalne**. Dziecko takie nie umie przegrywać, a ponieważ zdarzają mu się niepowodzenia szkolne (z zaburzeniami ADHD często idą w parze zaburzenia językowe, dysgrafia, dysleksja, dyskalkulia), szybko się obraża, gniewa i popada w drugą skrajność, a mianowicie (także krótkotrwałą) bierność, negację. W stosunku do kolegów bywa agresywne, konfliktowe, a że łatwo wpada w gniew, jest znane z wywoływania awantur w klasie i w szkole. Uczeń z ADHD nie jest w stanie dostosować się do obowiązujących w szkole zasad współżycia. Olbrzymią trudność sprawia mu współdziałanie z kolegami, gdyż początkowo łatwo przyjmuje cudze pomysły, podejmuje pochopne decyzje, lecz szybko zaczyna działać na własną rękę, przerywa kolegom, nie pozwala im na prezentację, chce koncentrować na sobie uwagę nauczyciela i kolegów i samo wykonywać wszystkie

czynności w klasie, nawet nie pytane lub proszone, lecz szybko się nudzi i przerywa czynność. Dodatkowo, wykonywanie czynności jednakowej dla wszystkich (typowa sytuacja w szkole) nie zaspokaja potrzeby zwrócenia na siebie uwagi, silnej u dziecka z ADHD. Obniża się jego samoocena, ponieważ na swoim koncie ma więcej porażek niż sukcesów i ciągle spotyka się z uwagami ze strony nauczycieli i rodziców, którzy nie są świadomi tego, że dziecko potrzebuje pomocy, a nie krytyki. Często bywa z tego powodu odrzucone przez klasę i samotne.

Uczniowie z zespołem ADHD są zaszufadkowani przez otoczenie jako stale przeszkadzający na lekcji, przysparzający kłopotów sobie, rodzicom, nauczycielom, kolegom. To oni właśnie przyjmują i odgrywają rolę błazna klasowego. Uczniowie ci znają zasady współżycia w szkole, ale specyficznie dostosowują je do swoich potrzeb.

Wskazówki do pracy z uczniem z zaburzeniami ADHD:

Postępowanie z dzieckiem z zespołem ADHD wymaga od nauczyciela dużego wkładu pracy, cierpliwości i konsekwencji. Zachowanie dzieci jest kłopotliwe i uciążliwe, co powoduje u dorosłych stan zdenerwowania lub nawet wyczerpania nerwowego. Takie wyczerpanie można zauważyć również u dzieci w klasie i ich rodziców, którzy często domagają się usunięcia dziecka z klasy. To prawda, że uczeń taki nieraz uniemożliwia prowadzenie zajęć oraz jest przyczyną i uczestnikiem wielu konfliktów i awantur. Nauczyciel i pedagog wiedzą jednak doskonale, że usunięcie ucznia z klasy czy szkoły nie rozwiązuje problemu a przerzuca go na innych (inną szkołę, innych nauczycieli). W sytuacji, gdy decydujemy się pomóc takiemu dziecku, najlepszym rozwiązaniem jest jednak pozostawienie ucznia w klasie i konsekwentne postępowanie według poniższych reguł. Należy pamiętać, iż klasa – zmęczona ciągłymi awanturami, również powinna być inaczej traktowana. Punktem wyjścia jest zaakceptowanie dziecka takim jakie ono jest i zaniechanie konwencjonalnych metod przywoływania do porządku (krzyk, upominanie, kary). Dobrze jest rozeznaczyć się dokładnie w objawach schorzenia ADHD tak, aby móc rozróżnić, które zachowania dziecka są wynikiem złośliwości, a na które uczeń nie ma wpływu, ponieważ są wynikiem nadpobudliwości psychoruchowej, zaburzeń neurologicznych.

Rodzice dziecka nadpobudliwego psychoruchowo borykają się również z wieloma problemami. Zdarza się, że tak jak nauczyciele, są zmęczeni zachowaniem dziecka, a dodatkowo wysłuchują ciągłych skarg i pretensji o jego złe wychowanie. Rodzice powinni mieć świadomość, że krzyk i agresja wobec dziecka, nie rozwiązuje problemu, a wręcz przeciwnie nasila w nim agresję, zachowania nerwicowe, poczucie winy, złość, zaburza jego równowagę psychiczną. Wprowadzenie zasad, pewnych schematów oraz konsekwentne ich egzekwowanie wydaje się być jedyną słuszną drogą postępowania w takiej sytuacji. Trzeba pamiętać, że współdziałanie z rodzicami ma wielką wartość w pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Zadanie rodziny i szkoły polega na stopniowym rozwijaniu umiejętności hamowania - tak, by uczeń nadpobudliwy mógł kierować

swoim zachowaniem. Niestety, techniki skuteczne wobec innych dzieci nie skutkują wobec dziecka z ADHD.

Ogólne zasady postępowania z uczniem z zaburzeniami ADHD to:

- wykorzystywanie zasobów energii dziecka w pracach na rzecz szkoły i klasy,
- skłanianie do uczestnictwa w zorganizowanych zajęciach ruchowych, takich jak: taniec, wycieczki czy gimnastyka,
- wzmożona kontrola działań ze strony nauczyciela, częste podchodzenie i sprawdzanie, czy dziecko pracuje, czy wie, co ma robić,
- przeznaczenie dla dziecka nadpobudliwego miejsca w pierwszej ławce, jak najbliżej nauczyciela lub w tylnej części klasy, aby nie skupiało na sobie uwagi innych i swoim kręceniem nie przeszkadzało w prowadzeniu lekcji,
- jego sąsiad z ławki powinien być osobą spokojną i zrównoważoną,
- dostosowanie zadań powierzonych dziecku do jego aktualnych możliwości, tak, by mogło im sprostać, gdyż porażki działają na nie rozstrajająco,
- dzielenie pracy powierzanej dziecku na małe odcinki i racjonalne, w miarę możliwości częste wprowadzanie przerw na odpoczynek (np. gimnastyka śródlekcyjna) oraz wykorzystywanie dziecka przy każdej okazji do ruchu (starcie tablicy, rozdanie zeszytów, przyniesienie czegoś),
- nie "wrywanie" do odpowiedzi, lecz przygotowanie dziecka do niej przez naprowadzenie na określony temat,
- niehamowanie nadmiernej aktywności dziecka, lecz stałe, dyskretne ukierunkowywanie jej na właściwy cel,
- cel, do którego prowadzić ma działanie dziecka nie może być zbyt odległy, odroczony w czasie,
- zakres powierzanych uczniowi obowiązków nie powinien być za szeroki, nie należy obarczać go wieloma zadaniami jednocześnie,
- częste przypominanie o zobowiązaniach i to w atmosferze pozbawionej napięć, złości, wymówek i kar,
- skłanianie dziecka do finalizowania rozpoczętych działań, w tym także dyskretna pomoc pozwalająca na osiągnięcie celu,
- unikanie nadmiernej krytyki i żartowania z ucznia,
- dostrzeganie tych rzadkich chwil, kiedy dziecko spokojnie pracuje i zachęcanie go do dalszego wysiłku,
- stosowanie na lekcjach specjalnych metod dydaktycznych, np.: wyróżnianie najważniejszych zagadnień, podkreślanie ich na tablicy na kolorowo, zaznaczanie podczas wypowiedzi sygnałem "to ważne",
- zapewnienie spokojnego zajęcia w czasie przerw między lekcjami, nie dopuszczanie do zbyt żywiołowych i chaotycznych zabaw,

- w sytuacjach konfliktowych odraczanie rozwiązania problemu do chwili wyciszenia i wygaśnięcia emocji,
- omawianie z dzieckiem zaistniałych sytuacji ze wskazaniem na właściwe postępowanie; skłanianie do refleksji i krytycznej oceny własnego zachowania,
- stosowanie jasnego i zrozumiałego dla dziecka systemu reguł rządzących życiem klasy i szkoły,
- korygowanie niewłaściwych oddziaływań wychowawczych rodziców poprzez wskazywanie, jak mają pracować z dzieckiem, a tym samym ujednolicanie działań szkoły i domu,
- okazywanie zrozumienia, że trudności są niezależne od woli dziecka i jego rodziców,
- w przypadku szczególnie nasilonych objawów nadpobudliwości psychoruchowej- taktowne zasugerowanie rodzicom, aby skontaktowali się z psychologiem.

Uczniowie ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się.

Specyficzne trudności w uczeniu się to ogólny termin dotyczący niejednorodnej grupy zaburzeń przejawiających się poważnymi trudnościami w rozumieniu i posługiwaniu się mową, pismem oraz w zakresie zdolności matematycznych. Zaburzenia te są uwarunkowane wewnątrznie i wywołane są dysfunkcjami centralnego układu nerwowego. Ujmując w latach sześćdziesiątych specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu jako syndrom zaburzeń zwany dysleksją rozwojową, prof. M. Bogdanowicz wprowadziła opisujące je formy: *dysgrafia*, *dysortografia*, *dysleksja*.

Zatem uczniowie ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, to takie osoby, które mimo prawidłowego rozwoju umysłowego i korzystnych warunków szkolnego uczenia się oraz środowiskowych nie mogą w przewidzianym czasie nauczyć się czytać i pisać albo liczyć. Wymienione trudności występują od początku nauki są konsekwencją zaburzeń funkcji percepcyjno-motorycznych i ich integracji. Są to zaburzenia funkcji językowych, spostrzegania, motoryki, uwagi, pamięci.

Zaburzenia te określamy odrębnymi nazwami:

Dysleksja – specyficzne trudności w opanowaniu umiejętności czytania.

Dysgrafia – specyficzne trudności w osiągnięciu dobrego poziomu graficznego pisma.

Dysortografia – specyficzne trudności w opanowaniu umiejętności poprawnego pisania.

Dyskalkulia – specyficzne trudności w nauce matematyki.

Specyficzne trudności w uczeniu się pisania i czytania należy odróżnić od występujących trudności związanych m.in. z zaniedbaniami edukacyjnymi i środowiskowymi oraz od trudności będących konsekwencją zaburzeń i chorób układu nerwowego czy innych współwystępujących dysfunkcji u ucznia (tzw. niespecyficznych trudności).

Wskazówki do pracy z dzieckiem ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się:

W przypadku uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się niezwykle ważna jest wczesna diagnoza i terapia w formie zajęć korekcyjno – kompensacyjnych, a w razie potrzeby także logopedycznych. W razie utrzymywania się zaburzeń wskazana jest systematyczna terapia pedagogiczna nastawiona na wyrównywanie deficytów zgodnie z zaleceniami zawartymi w opinii psychologiczno - pedagogicznej, doskonalenie podstawowych technik szkolnych, utrwalanie zasad ortografii. Nie bez znaczenia jest również praca ucznia w domu, dlatego zadaniem nauczyciela jest instruowanie rodziców w jaki sposób mogą pracować z dzieckiem. Nauczyciel dostosowując proces dydaktyczny oraz sposób sprawdzania wiadomości i kryteriów oceniania powinien wziąć pod uwagę potrzeby i możliwości ucznia oraz zalecenia zawarte w opinii. W przypadku ucznia z głęboką dysleksją możliwe jest zwolnienie go z nauki drugiego języka obcego.

Pracując z uczniem z dysleksją rozwojową należy pamiętać, że przystępuje on do sprawdzianu i egzaminów zewnętrznych w warunkach i formie dostosowanych do indywidualnych potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych ucznia ze względu na stwierdzone u niego specyficzne trudności w uczeniu się. Ważne jest, aby

- dostrzegać wysiłek ucznia, włożony trud w wykonanie zadania,
- dawać uczniowi do zrozumienia, że stać go na więcej, co podniesie jego samoocenę,
- nie ponaglać tempa pracy ucznia, ponieważ potrzebuje on więcej czasu na analizę i syntezę czytanego i pisanego tekstu (szczególnie na testach i sprawdzianach),
- cierpliwie czekać, aż uczeń odpowie, jeżeli zrobi to źle, należy go naprowadzać, zadawać pytania pomocnicze,
- upewniać się czy uczeń zrozumiał złożone polecenie lub zadanie tekstowe,
- stawiać jasno sformułowane pytania, nadmiar poleceń do wykonania w krótkim czasie, wprowadza chaos informacyjny,
- odpytywać z miejsca przy ławce, wywoływanie do tablicy zwiększa napięcie emocjonalne i utrudnia myślenie,
- zwracać uwagę na wzmożoną męczliwość i problemy z koncentracją ucznia,
- uwzględniać w procesie dydaktycznym problemy z pamięcią, które utrudniają naukę wierszy, tabliczki mnożenia, dni tygodnia, nazw miesięcy itp.,

- bazować na polisensorycznych metodach, angażujących wszystkie receptory, stosowanie kolorowych pisaków, tworzenie tabel, schematów, grafik, rysunków, streszczeń itp.
- przekazywać uczniowi spostrzeżenia na temat jego pracy, dostrzegać jego nawet najmniejsze postępy i sukcesy.

W przypadku dyskalkulii (trudności w liczeniu) oceniać należy przede wszystkim tok rozumowania, a nie techniczną stronę liczenia. Uczeń ma, bowiem skłonność do przedstawiania kolejności cyfr w liczbie i przez to jej zapis jest błędny. Zły wynik końcowy nie świadczy o tym, że dziecko nie rozumie zagadnienia. Dostosowanie wymagań będzie, więc dotyczyło tylko formy sprawdzenia wiedzy poprzez koncentrację na prześledzeniu toku rozumowania w danym zadaniu i jeśli jest on poprawny - oceniania pozytywnego.

W przypadku dysgrafii (nieestetyczne, nieczytelne pismo) dostosowanie wymagań będzie dotyczyło formy sprawdzania wiedzy, a nie treści. Wymagania merytoryczne, co do oceny pracy pisemnej powinny być ogólne, takie same, jak dla innych uczniów, natomiast sprawdzenie pracy może być niekonwencjonalne. Np., jeśli nauczyciel nie może przeczytać pracy ucznia, może go poprosić, aby uczynił to sam lub przepytać ustnie z tego zakresu materiału. Może też skłaniać ucznia do pisania drukowanymi literami lub na komputerze.

W przypadku dysortografii (trudności z poprawną pisownią pod względem ortograficznym, fonetycznym, interpunkcyjnym) - dostosowanie wymagań znowu dotyczy głównie formy sprawdzania i oceniania wiedzy z tego zakresu. Zamiast klasycznych dyktand można robić sprawdziany polegające na uzasadnianiu pisowni wyrazów, odwołując się do znajomości zasad ortograficznych oceniać odrębnie merytoryczną stronę pracy i odrębnie poprawność pisowni, nie wpisując tej drugiej oceny do dziennika. W żadnym wypadku dysortografia nie uprawnia do zwolnienia ucznia z nauki ortografii i gramatyki.

W przypadku dysleksji (trudności w czytaniu przekładające się często również na problemy ze zrozumieniem treści) dostosowanie wymagań w zakresie formy może nastąpić w klasach, gdzie programowo jest sprawdzanie opanowania tej umiejętności. Widząc trudności dziecka nauczyciel może odpytać go z czytanki na osobności, a nie przy całej klasie, nie ponaglać, nie krytykować, nie zawstydząć, nie zadawać do domu obszernych czytanek do opanowania. Polem do pracy dla nauczyciela będzie dbałość o rozwój sfery emocjonalnej takiego ucznia.

W pracy z dzieckiem przejawiającym specyficzne trudności w nauce czytania i pisania najbardziej skuteczne jest uczenie polisensoryczne – jednoczesne zaangażowanie wielu zmysłów: słuchu, wzroku, kinestezji. Maksymalnie należy wykorzystać te zmysły, które funkcjonują prawidłowo z jednoczesnym ćwiczeniem tych słabszych.

W przypadku występowania u ucznia dysleksji i dysgrafii należy:

- stosować na przemian czytanie głośne i czytanie ciche utworów ze sprawdzeniem zrozumienia tekstu,
- utrwalać i powtarzać przy każdej, nadarzającej się okazji w ciągu dnia,
- polecać pisanie ołówkiem w większej liniaturze,
- należy usuwać wyrazy niepoprawnie napisane tak, by dziecko nie przyswajało sobie w pamięci wzrokowej ich wadliwego obrazu graficznego poprzez:
 - całkowite zamazanie wyrazu z błędem i napisanie go u góry w sposób poprawny,
 - zaznaczenie na marginesie ilości słów błędnie napisanych, (uczniowie sami je znajdują w porównaniu z tekstem poprawnie napisanym),
- stosować wiele ćwiczeń grafomotorycznych doskonalących technikę pisania,
- często sprawdzać zeszyty i poprawność zapisów prac domowych, w celu wyeliminowania błędów i zniekształcenia informacji,
- stosować różnego rodzaju wzmocnienia – zachęty, pochwały,
- uczyć sposobów radzenia sobie w sytuacjach trudnych.

Zindywidualizowane podejście do ucznia dotyczy właściwie wszystkich uczniów w procesie edukacyjnym. Takiemu podejściu sprzyjają przede wszystkim różnego rodzaju aktywizujące metody nauczania, wykorzystujące wszystkie zmysły, angażujące do różnorodnej aktywności ucznia w czasie lekcji. Metody te stwarzają nie tylko okazję do uatrakcyjnienia zajęć i oferty edukacyjnej, lecz także sprzyjają osiąganiu lepszych efektów nauczania, wpływają na poprawę klimatu społecznego klasy. Im klimat społeczny klasy i szkoły jest lepszy, a relacje między rówieśnikami, nauczycielami i rodzicami są przyjaźniejsze, tym większe prawdopodobieństwo, że uczniowie i rodzice będą chętniej angażowali się w radzenie sobie ze swoimi trudnościami.

Uczniowie wybitnie zdolni.

Uczeń zdolny odznacza się pewnymi specyficznymi cechami pod względem intelektualnym. Posiada on również pewne szczególne umiejętności oraz specjalne cechy charakteru.

I tak:

- pod względem intelektualnym uczniowie zdolni odznaczają się: wysoką aktywnością poznawczą i dociekliwością, spostrzegawczością i wnikliwą obserwacją, dogłębnym rozumieniem złożonych i

trudnych treści, logicznością myślenia, trafnością oceniania i wartościowania, analizowania i syntetyzowania, rozumowaniem na poziomie abstrakcyjnym, łatwością wytwarzania w krótkim czasie pomysłów rozwiązania zadania, twórczą wyobraźnią i intuicją, zdolnością do koncentrowania uwagi, trwałą i wierną pamięcią, krytycznym stosunkiem do informacji, dążeniem do ich weryfikowania i użytkowania, otwartością umysłu, przejawiającą się w gotowości poznania odmiennych od własnego punktów widzenia na różne sprawy;

- pod względem umiejętności uczniowie zdolni przejawiają: skłonność do podejmowania trudniejszych i złożonych zdań, trafność w doborze różnorodnych metod rozwiązywania problemów i zadań, oryginalność w interpretowaniu wyników oraz pomysłowość w ich praktycznym zastosowaniu, łatwość osiągania prostych rozwiązań, inicjatywę w samokształceniu (umiejętność gospodarowania własnym czasem, stosowanie efektywnych metod uczenia się) , łatwość skupienia się przez dłuższy czas na danym zagadnieniu, szybkie tempo uczenia się, umiejętności dydaktyczne przejawiające się w interesującym, logicznym, zrozumiałym przez kolegów przekazie wiadomości, umiejętności organizacyjne przejawiające się w samodzielnym, skutecznym inicjowaniu pracy, szczególnie pracy zespołowej;
- pod względem charakteru uczniowie zdolni odznaczają się: poczuciem obowiązku i pracowitością, zdolnością do intensywnej pracy całymi godzinami nad tym samym problemem, wielostronnymi zainteresowaniami, samodzielnością w podejmowaniu decyzji (o sobie, o własnym rozwoju intelektualnym i moralnym), koleżeńskością (nastawianiem na dawanie, zdolnością do poświęceń, zaangażowaną pracą na rzecz wspólnego dobra), wysoką samooceną, wytrwałością w dążeniu do realizacji celów, odpornością na niepowodzenia, na brak uznania i nagród zewnętrznych (znajdowanie satysfakcji w postępach).

Uczniowie zdolni charakteryzują się również spontanicznością, energią życiową, witalnością, skłonnością do wyrażania swych przeżyć, dużą ekspresją artystyczną.

Oprócz wyżej wymienionych cech pozytywnych obserwujemy u uczniów zdolnych również cechy negatywne, takie jak: brak emocjonalnego zrównoważenia, wysoki stopień znerwicowania, łatwość popadania w konflikty z otoczeniem, agresywność, skłonność do dominacji i rywalizacji, egoizm, nadmierną próżność i pewność siebie, skłonność do izolacji, samotność, skrytość, zrywanie społecznych kontaktów, brak identyfikacji z grupą, brak nawyków systematycznej pracy, lenistwo, brak znaczących osiągnięć szkolnych.

Wskazówki do pracy z uczniem zdolnym

Znaczącą rolę w osiągnięciu sukcesu ucznia zdolnego odgrywa nauczyciel, który to musi być świadomy swoich działań, musi rozumieć swoich uczniów, ich niepokój twórczy, chęć ciągłego poszukiwania i bezkompromisowość. Otwartość na ucznia, podążanie za nim i jego potrzebami, wspieranie w codziennej pracy buduje autorytet nauczyciela, który jest niesamowicie ważny w pracy z

uczniem zdolnym. Zadaniem nauczyciela jest stymulowanie rozwoju poznawczego, społecznego i emocjonalnego wszystkich uczniów, również tych szczególnie uzdolnionych.

Wpływ rodzica ma również dość duże znaczenie w pracy z uczniem zdolnym. Rodzic taki powinien jawić się jako osoba znająca możliwości swojego dziecka, biorąca czynny udział w jego życiu, stwarzająca mu możliwości wszechstronnego rozwoju. Uczeń uzdolniony nie może zostać pozostawiony samemu sobie, dopingowanie go nie tylko w nauce szkolnej, ale i w innych dziedzinach oraz przypisywanie pozytywnej wartości wykształceniu przyczynia się do uzyskiwania wysokich wyników przez uczniów zdolnych.

Podjęcie pracy z uczniem zdolnym można napotkać na wiele trudności zakłócających odpowiedni rozwój i wykorzystanie potencjału uczniów zdolnych. Są to m.in.: problem identyfikacji ucznia zdolnego (potrzebna jest wnikliwa obserwacja nauczyciela oraz konsultacje z innymi nauczycielami), brak pomysłu na pracę z takimi uczniami, brak akceptacji i zrozumienia ze strony rówieśników, a co za idzie często niemożność zaspokojenia potrzeby przynależności do grupy, brak wsparcia ze strony rodziny i bliskich mu osób, zaniżone bądź zawyżone oczekiwania wobec ucznia, na realizację których nie pozwala właściwy dla niego poziom funkcjonowania, zdarzają się również negatywne cechy ucznia utrudniające jego rozwój, a nauczycielowi udzielenie mu pomocy.

Uczeń zdolny ma możliwość realizowania indywidualnego toku bądź programu nauczania, może być umieszczony w klasie programowo wyższej, może otrzymywać stypendia za wybitne osiągnięcia, może brać udział w konkursach, olimpiadach i turniejach jednak należy pamiętać, że kluczem do sukcesu jest nie tylko wysoki iloraz inteligencji oraz talent ucznia. Wysokie wyniki w nauce i ponadprzeciętne efekty pracy zależą w dużej mierze od osobowości ucznia, odpowiedniej motywacji, skupienia się na wybranych dziedzinach, wsparcia środowiska i pokierowania zasobami ucznia tak, aby przyniosły one wysokie wyniki i jego zadowolenie.

Można zatem uznać, że rozpoznanie i rozwijanie zdolności uczniów bazuje na ścisłej współpracy i uzupełnianiu się środowiska rodzinnego, szkolnego i pozaszkolnego. W obszarze klasowo – lekcyjnym nauczyciel może rozwijać zdolności ucznia za pomocą:

- zaangażowania uczniów zdolnych w prowadzenie lekcji, uczynienia ich asystentami nauczyciela, liderami grupy,
- zlecania uczniom zdolnym dodatkowego materiału i referowania go pozostałym uczniom,
- indywidualizacji prac domowych,
- różnicowania prac klasowych, przydzielania dodatkowych prac długoterminowych,
- przydzielania uczniom zdolnym trudniejszych zadań podczas pracy grupowej lub indywidualnej w ramach omawianego zagadnienia,
- różnicowania nie tylko trudności materiału, ale także z różnicowanie zakresu treści,
- stopniowego zwiększania wymagań zgodnie z możliwościami uczniów,

- indywidualizowania programów nauczania, opracowania i realizacji autorskich programów i projektów, najnowszych treści, których nie ma w standardowych programach, eksperymentów i interesujących sposobów prowadzenia zajęć,
- opracowania indywidualnego planu rozwoju dla ucznia zdolnego razem z nim, ustalenia tematyki, form, terminów realizacji programu,
- udziału w pracach badawczych, projektach, związanych z zainteresowaniami uczniów, inspirowania uczniów do własnych poszukiwań,
- znajdowania indywidualnych form samodoskonalenia, położenia większego nacisku na myślenie twórcze niż odtwórcze,
- rozszerzania i pogłębiania materiału o treści z wyższego etapu edukacyjnego,
- motywowania, aktywizowania uczniów przez nauczyciela,
- przekazania uczniów słabych pod opiekę zdolnych,
- oceniania przez nauczyciela nie tylko osiągnięć, ale także zaangażowania, wkładu własnego, staranności, współpracy w grupie itp.

Aby zmotywować ucznia zdolnego do pracy niezwykle ważna jest atmosfera zajęć, budowanie pozytywnej relacji w grupie rówieśniczej, ale i dobór treści i efektywnych form i metod pracy z uczniem. W wyborze metod pracy z uczniem zdolnym, ważne jest, aby były one dopasowane do ucznia, uwzględniały jego poziom intelektualny, ale również były dla niego atrakcyjne. Taką możliwość dają nowoczesne metody kształcenia takie jak np. :

Metoda projektów edukacyjnych. Podstawowym sposobem organizacji pracy uczniów w metodzie projektów jest stworzenie grup, w których realizowane są małe lub duże zadania. Najważniejsze cele tej metody to: kształtowanie umiejętności planowania i organizowania pracy, zbierania i selekcjonowania informacji, rozwiązywania problemów oraz umiejętności pracy w grupie, podejmowania decyzji, oceniania i dobrego komunikowania się. Uczniowie w trakcie realizacji projektu mają możliwość rozwijania swoich dominujących inteligencji i nabywania wielu ważnych kompetencji.

Mapa pojęciowa zwana też „mapą myśli” lub „mapą pamięci”. Polega na wizualnym opracowaniu jakiegoś zagadnienia (np. definiowanie pojęć, planowanie pracy) z wykorzystaniem rysunków, symboli, wycinków, krótkich słów, zwrotów i haseł. W metodzie tej bardzo ważne jest tworzenie skojarzeń.

Dywanik pomysłów – metoda polegająca na prowadzeniu dyskusji w grupach. Dyskusja ma przebieg pięciofazowy: rozpoznanie problemu, propozycja rozwiązań problemu, deklaracja intencji, ewaluacja oraz podsumowanie. Efekty dyskusji są spisywane na paskach papieru, które są układane w dywanik

ukazujący wiele możliwych rozwiązań. Wizualizacja, podczas której tworzony jest plakat z pomysłami rozwiązywania określonego problemu (tzw. dywanik) to bardzo istotny etap metody.

Kula śniegowa, zwana też „dyskusją piramidową”, to metoda wykorzystywana najczęściej do definiowania pojęć. Uczniowie najpierw samodzielnie pracują nad problemem, następnie w parach, czwórkach, ósemkach itd. Pozwala ona uczniom najpierw sprecyzować, a następnie przedstawić własne zdanie.

Burza mózgów („fabryka pomysłów”, „giełda pomysłów”) to metoda polegająca na podawaniu różnych skojarzeń, rozwiązań dotyczących jakiegoś zagadnienia. Na etapie zbierania pomysłów zapisuje się wszystkie pomysły (nawet najbardziej absurdalne) i nie poddaje się ich wartościowaniu. Kolejny etap to analiza pomysłów, która pozwala na wyłonienie w toku wspólnej dyskusji najlepszego rozwiązania.

Zabawa na hasło to metoda polegająca na zdobywaniu informacji i wykonywaniu określonych zadań, innych dla każdej grupy uczniów, a następnie prezentacja uzyskanych efektów.

Odgrywanie ról to metoda, która pozwala lepiej zrozumieć własne zachowanie, intencje czy priorytetowe wartości. Umożliwia ona uczenie się przez udział w sytuacjach wyobrażonych; pozwala lepiej poznać świat widziany i odczuwany z perspektywy drugiej osoby.

Drama angażuje ruch i gest, mowę, myśli i emocje. Rola pedagoga ogranicza się do inspirowania treści improwizacji oraz dyskretnej i życzliwej pomocy w budowaniu przez uczniów poczucia własnej odrębności.

Uczenie się poprzez nauczanie (Lernen durch Lehren – LdL) to metoda prowadzenia zajęć, w której rolę nauczyciela przejmują uczniowie. Prowadzący uczeń ustala z nauczycielem tematykę zajęć, samodzielnie (lub we współpracy z innym uczniem) przygotowuje część zajęć i materiały potrzebne do ich realizacji. Zadaniem ucznia jest takie zorganizowanie zajęć, aby uczniowie byli aktywnymi uczestnikami zajęć, a nie tylko biernymi słuchaczami. Jest to metoda zorientowana na działanie, szczególnie polecana dla uczniów zdolnych.

Metoda – Flipped Classroom (odwrócona szkoła, strategia wyprzedzająca) zakłada odwrócenie tradycyjnego modelu przekazywania wiedzy na lekcji i utrwalania jej w domu. Uczniowie przygotowują się do lekcji w domu, zapoznają się z materiałami udostępnianymi przez nauczyciela. Umożliwia to aktywną pracę uczniów na lekcji, działanie i wykorzystywanie wiedzy w sytuacjach praktycznych.

Zabawa w skojarzenia – osoba prowadząca wypowiada jakieś słowo i prosi, aby następna osoba podała nowe słowo, które skojarzyło się jej po usłyszeniu pierwszego. Kolejna osoba podaje skojarzenie do drugiego słowa, następnie do trzeciego itd.

Niezwykłe zastosowania – osoba prowadząca podaje nazwę jakiegoś przedmiotu i prosi, aby uczniowie wymyślili jakieś niezwykle i nietypowe sposoby zastosowania tego przedmiotu.

Niezwykłe historie – osoba prowadząca rozpoczyna tworzenie opowiadania lub bajki. Uczniowie dopowiadają kolejne zdania, tworząc historię zupełnie nieprzewidywalną.

Nauczyciel może również wspierać ucznia poza systemem klasowo- lekcyjnym zachęcając go do korzystania z zajęć pozalekcyjnych, kół i obozów naukowych, do udziału w organizacjach dziecięcych, pracach w młodzieżowych domach kultury, do udziału w konkursach, zawodach, turniejach, kursach i warsztatach, olimpiadach przedmiotowych, festiwalach, wystawach, koncertach, kołach zainteresowań czy wolontariacie.

Opracowała: mgr Magdalena Jędrzejewska

NETOGRAFIA:

<http://poradnia-przemysl.com.pl/index.php/specyficzne-trudnosci-w-nauce/>

http://www.oke.krakow.pl/inf/filedata/files/MEN_specyficzne_trudnosci.pdf

<http://jows.pl/artykuly/uczen-zdolny-jako-uczen-z-specjalnymi-potrzebami-edukacyjnymi>

https://www.academia.edu/18783739/Dziecko_przewlekłe_chore_psychologiczne_aspekty_funkcjonowania_dziecka_w_szkole_i_przedszkolu

<https://www.wychowawczaklasa.pl/formy-pomocy-psychologiczno-pedagogicznej/charakterystyka-funkcjonowania-ucznia-z-niedostosowaniem-społecznym-38.html>

<https://www.kuratorium.bialystok.pl/wp-content/uploads/2020/03/uczen-z-autyzmem-w-tym-z-zespołem-aspergera-w-szkole-ogólnodostępnej-artykuł.pdf>

https://pedagog szkolny.pl/viewpage.php?page_id=188

https://pedagog szkolny.pl/viewpage.php?page_id=189

<https://autyzmwszkole.com/2016/03/03/charakterystyka-zachowan-i-potrzeb-ucznia-z-zespołem-aspergera/>

<https://www.pomocautyzm.org/uczen-z-asd>

<https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=24467>

<https://www.ore.edu.pl/2015/03/autyzm-z-zespół-aspergera-za/>

<https://gliwice.znp.edu.pl/%E2%80%A2uczen-ze-specjalnymi-potrzebami-edukacyjnymi-w-polskim-systemie-oswiaty/>

<http://mpppkrosno.pl/?p=809>

http://ppp2.legnica.eu/wp-content/uploads/2018/07/Uczen_z_wadą_sluchu_w_szkole.pdf

<http://www.nieklanska.edu.pl/dokumenty/Dziecko%20przewlekłe%20chore%20nasza3.pdf>

<https://portal.abczdrowie.pl/dziecko-z-adhd-w-szkole>

https://www.ckusopot.pl/wp-content/uploads/2018/08/sodn_zdolny.pdf

<http://www.poradniarawicz.pl/jak-pracowac-z-ucniem-zdolnym/>

<http://poradnia-leszno.pl/files/blog/16/03/artyku%C5%82%20-wskaz%C3%B3wki%20post%C4%99powania%20z%20dzieckiem%20s%C5%82abowidz%C4%85cy m%20artyku%C5%82,%20ej.2013r..doc>

<http://www.pppbraniewo.edu.pl/images/Porady/ogolne-wskazowki-do-pracy-na-lekcji-z-ucniem-slabowidzacym.pdf>

<http://gabinetpsychologa.edu.pl/wp-content/uploads/2015/10/Dysleksja-prezentacja-II-zaj%C4%99cia-terapia-EUH-E.pdf>

<https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=24333>

http://static.scholaris.pl/main-file/102/995/model_pracy_z_uczniem_66244.pdf

<http://static.scholaris.pl/resource-files/103/008/1.pdf>

<https://sp15.tarnow.pl/index.php/nauczyciele/publikacje/21-dziecko-z-zaburzeniami-adhd-w-szkole-mgr-urszula-karpala>

https://ppprabka.nowotarski.edu.pl/wp-content/uploads/2016/11/Dostosowanie_wymagan_educacyjnych.pdf

<http://www.pppbodzentyn.pl/index.php/art-prac/14-uczen-ze-specyficznymi-trudnosciami-w-uczeniu-sie-czytania-i-pisania>

KODY QR

<https://parenting.pl/cwiczenia-dla-dyslektykow>

https://sciaga.pl/tekst/67650-68-przyklady_cwiczen_terapeutycznych_w_zakresie_czytania_i_pisania

https://sp28.lublin.pl/pliki/art/id_74/zal/Przyklady%20zabaw%20stosowanych%20w%20terapii%20na_dpobudliwosci%20psychoruchowej.pdf

https://sp28.lublin.pl/pliki/art/id_74/zal/Przyklady%20zabaw%20stosowanych%20w%20terapii%20na_dpobudliwosci%20psychoruchowej.pdf

http://sp1slupsk.pl/?page_id=45876

<http://sp1.info.elblag.pl/media/pliki/19.pdf>

<https://www.gov.pl/attachment/d2487e6a-7109-4495-98d0-2469cf32d25d>

<https://autyzmwszkole.com/uczen-z-niepelnosprawnoscia-intelektualna-cwiczenia/>

<http://www.edukacja.edux.pl/p-22208-zestaw-cwiczen-dla-dzieci-niepelnosprawnych.php>

<https://autyzmwszkole.com/komunikacja-i-jezyk-cwiczenia/>

<http://uslyszecswiat.org.pl/cwiczenia-rehabilitacyjne/>

<http://rakt.org.pl/cwiczenia-wzroku-dla-dzieci-slabowidzacych-na-podstawie-ksiazki-m-walkiewicz-krutak-izabela-galicka/>

<https://pedagogika-specjalna.edu.pl/tyflopdagogika/cwiczenia-dla-dzieci-slabowidzacych/>